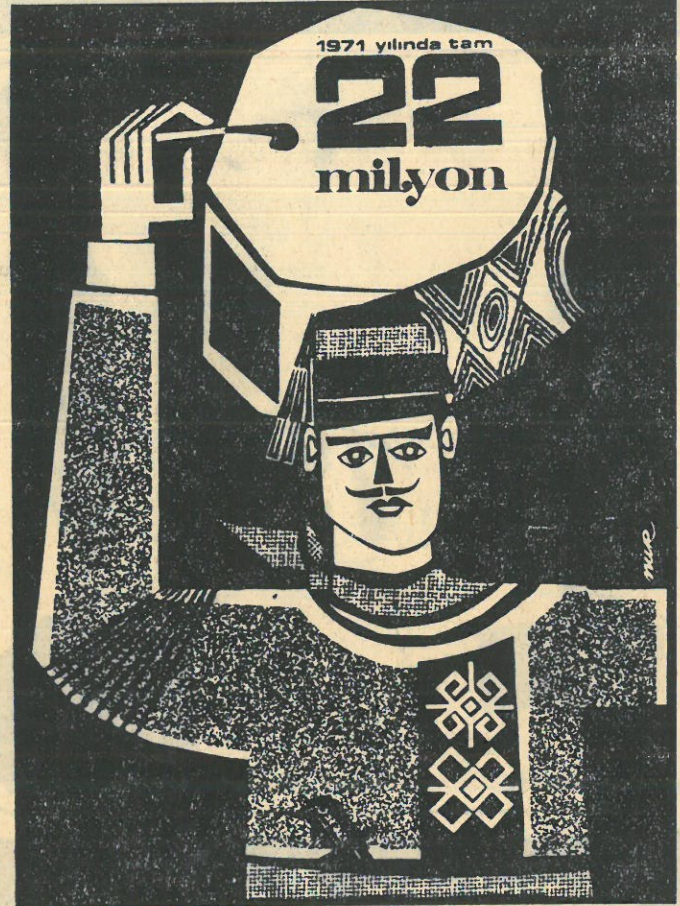

milyon üstüne milyon

T.C.ZİRAAT BANKASI

(Basın : A. 20203/70 - 1319 - 112)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EKİM 1971

İÇİNDEKİLER :

- Yunus Emre Nereli? Ord. Prof. Dr. Sadi IRMAK
Malazgirt Çevresinin Türküleri Osman ATTILÂ
Nasreddin Hoca Şenlikleri Anılarım Cahit ÖZTELLİ
Çocukları Emziren Ana - Geyik Efsanesi Üzerine . . . Muzaffer UYGUNER
Muzaffer Uyguner'e Açık Mektup Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
1828 Ahıska Ağıtlarından Biri Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU
Sinop Köylerinde Düğün Cevdet ÖZDOĞRU
Özçaltı Köyünde Nişan Töreni Necip ALTINIŞIK
İngiltere ve Fransa Halk Oyunları Festivali İhsan HİNÇER
Yukarı Kanara Köyünde Nazar Şenlikleri Etem ÜTÜK
Bayburtlu Celâli Kars'ta (IV - Son) Hikmet DİZDAROĞLU
Bir Bayburt Masalı : Çöpçü Ahmet Dr. Saim SAKAOĞLU
Yoğurt ve Kolera Dr. Hekim Adnan ZENTÜRK
Devlet Balesi Cezayir, Tunus ve Mısır'da — Yugoslavya Balkan Festivali —
Ege Üniversitesi Folk Dans Grubu Fransa'da — Türk Folklor Kurumu Hol-
landa'da Gösteriler Yaptı / Kurum'un Lokalinde Turist Matineleri Dü-
zenlendi — Robert Kolej Folklor Kulübü İngiltere'de — Bakırköy Halke-
vi'nin ve Y.T.G.T. Folklor Derneği'nin Romanya ve Macaristan Gezileri
İptal edildi — Ahi Evren Bayramı — Türk Sanat Kongresi . . Çora HİNÇER
Bingöl'de Kartal Oyunu Mehmet GÖKALP

SAYI: 267

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

1868 - 1971

ASIRLIK TECRUBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 60010 - 113)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 114)

29 Kasım 1971

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

NO. 267

EKİM 1971

YIL : 23 — CİLT : 13

Yunus Emre Nereli ?

Yazan : Ord. Prof. Dr. Sadi IRMAK

Bu ay İstanbul'da yapılmış ve çok verimli geçmiş olan Yunus Emre Semineri'nde tarafımdan ve sayın Cahit Öztelli tarafından Yunus'un Karaman-Konya kültür çevresinde yaşamış olduğuna dair kesin sayılabilecek belgeler ileri sürülmüştür. Buna karşı Eskişehirli vatandaşlarımızın bir tepkisi görüldü. Hemen söylemeliyiz ki, Eskişehirli Yunus'a hayran olmalarını ve ona anıt dikme istemelerini büyük sevinçle karşılıyoruz. Bunu her ilimiz ve ilçemiz için de söyleyebiliriz. Elbette Yunus millete mal olmuştur. Bu topraklar onunla yuğurulmuştur. Bu bakımdan onun 9 yerde makamının bulunması mânâlı ve güzel bir şeydir. Şu var ki, milletçe duyulan bu güzel benimseyiş Yunus'un gerçek hayatı hakkında araştırma yapmaktan bizi alıkoymamalıdır. Elbette bir insanın bütün bir vatana ün salsada bir doğduğu ve yetiştiği çevre vardır. Bu husustaki tarihi belgeleri hemşehrîmiz İbrahim Hakkı Konyalı ve Cahit Öztelli açık şekilde ortaya koymuşlardır. Benim belgelerim daha ziyade aklî belgelerdir. Ben diyorum ki; Yunus gibi bir dâhi ancak bir kültür merkezinde yaşamış ve yetişmiş olabilir. Yedi asır önce Eskişehir henüz bir kültür merkezi olmadığı gibi, Selçuk Türklerinin hakimiyeti altında da değildi. Buna karşı o tarihte Karaman-Konya çevresi büyük bir Medeniyet Sitesi idi. Karaman'da Mehmet Bey, Türkçeyi Devlet Dili olarak ilân ediyor ve Mevlâna gibi bir dâhi mürşit Kon-

ya'da yaşıyordu. Dâhi Yunus ancak böyle bir çevrenin evladı olabilirdi. Nitekim Divanı'nın iki yerinde Mevlâna'dan bahsetmektedir. Birisinde Mevlâna'yı gördüğünü anlatıyor, ikincisinde Mevlâna'nın müzikli bir sohbetinde bulunduğunu açıkça bildiriyor. Bu belgelerden daha güçlü bir belgeyi milletimizin huzuruna sunmak istiyorum: O da dil ve kelime belgesidir. Bir insan hangi düzeye ulaşırsa ulaşsın, yetiştiği çevrenin kelimelerini kullanır. Aşağıda vereceğimiz örnekler sadece Karaman-Konya çevresinde hâlâ bugün de konuşulan veya yakın maziye kadar konuşulmuş olan ve Anadolumuzun başka yerlerinde pek kullanılmayan sözcüklerdir.

Örnekler :

1 — Yunus Mevlâna ile görüşmesinden bahsederken "Onun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır" demektedir. Buradaki görklü sözcüğü görkemli gibi bugün hâlâ Karaman-Konya çevresinde kullanılır.

2 — "Gel gel bize gelen bay olur" mısrasındaki bay da böyledir. Nitekim Karaman-Konya çevresinde "Salı günü doğanlar bay, ölenler cennetlik olur" sözü geçmektedir.

3 — Yunus Divanı'nda müteaddit yerlerde ense ve sırtım yerine "Eğinim" sözcüğü geçmektedir. Bu yalnız bizim çevrenin kullandığı bir sözcüktür.

4 — Yunus "Gelinser" sözcüğünü kullanır. Bizim hâlâ bunun biraz değişikliği olan "Gelinsire" sözcüğü kullanılır.

5 — "İşitin ey yârenler" mısrasındaki

**Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de**

**TÜRK TİCARET BANKASI
EMRİNİZDEDİR**

TÜRK TİCARET BANKASI

(Folklor : 115)

Malazgirt Çevresinin Türküleri

Yazan : Osman ATTILÂ

Her zaman, her yerde söyledik : Biz, içimizi türkülerimize dökmüşüz. Yeryüzünde olmanın sevincini, tabiat aşkımızı, gönüllerimizi, dostluk, gücenme, ilenme, acıma.. gibi duygularımızı hep türkülerimize koymuşuz. İnsanı insan eden aşkımızı türkülerle dile getirmişiz.

Gün olmuş, bunaldıkça sinesine koştugumuz ve hür tepelerinde başımızdaki dumanı dağıttığımız, yüreğimizdeki ateşi azaltığımız dağlara ünlemişiz; gün olmuş, akan çaylarla seğirtmiş, ese ese yorulan yellerle bir yerde durmuş dinlenmişiz; insanlardan çok tabiatı yardımımıza çağırmış, avunmağa çalışmışız... Saz şairlerinin deyişleri yanında, sahiplerinin adları bile bilinmeyen sayısız türküler, sanat yüklü maniler, hoyratlar; insanın bungalugunu inleyen ağıtlar... Türk'ün zen-

"yâren" sözcüğü Konya çevresine mahsus bir sözcüktür.

6 — "Erenler sohbetinde dost kızıl gün idim" mısrasındaki erenler kelimesi tipik bir Karaman - Konya sözcüğüdür.

7 — "Beni bende demen bende değilim" mısrasındaki "demen" demeyin mânasında bugün hâlâ kullanılmaktadır.

8 — "Bir döşek döşemişler" mısrasındaki "döşek" de böyle.

9 — "Sana ibret gerekirse gel göresin bu sinleri" mısrasındaki "sin" sinmek fiilinde bugün hâlâ Karaman - Konya çevresinin sözcüğüdür.

10 — "Dirsin şeyhi marz kona" mısrasındaki "dirsin" sözcüğü bizim çevreye mahsus bir kelimedir.

Bu sözcüklere Yunus'ta daha birçok örnekler bulunabilir ve Yunus Divanının dil ve sözcük bakımından esaslı bir şekilde bir taranması bugünkü edebî kuşağın görevidir. Fakat şu verdiğimiz birkaç örnek sanırız ki, Yunus'un Karaman - Konya kültür çevresinin evladı olduğuna şüphe bırakmaz. Memleketin her ili dilimizin büyük mimarı olan Yunus'a anıt dikmelidir. Fakat onun en büyük anıtı Karaman'da olmalıdır. Konya kültür çevresi de böyle bir evlât yetiştirmiş olmanın ebedî gururunu taşımakta haklıdır.

gin içini anlatmadadır.

Davul gümbürder, toplumumuzun yüreği hoplar, bedeni canlanır. Saz çalınır, türkü çağırılır: toplumumuzun yüreği kımıl kımıl olur. Türküler, kimi içimizi, kimi de gözlerimizi dolu dolu eder.

★

Saz şairlerinin, gezginci sazçıların bölge bölge dolaşmaları sayesinde bir yerin malı olan türkü, kendi çevresinden çıkmış, yayılmış olur.

*Burası Muş'tur,
Yolu yokuştur.
Giden gelmiyor
Acep ne iştir?*

türküsü, bu gezginci çalgıcılar veya saz şairleri olmasaydı, nasıl yayılabilirdi? Çok şükür, çağımızın tekniği sayesinde önce gramafon - plâk, sonradan teyp ve radyo; bir bölgenin sesini bütün yurda ve dünyaya iletebiliyor. Koca Osmanlı İmparatorluğu içinde Muş bölgesinin de sesi, öbür bölgelerimiz gibi ancak sazşairlerinin veya gezginci saz ustalarının, türkücülerin bir yerden bir yere taşınmaları sayesinde vatan sahnına yayılabilmektedir. Yoksa her bölge gibi, Muş çevresi de kendi çerçevesi içinde söylenip duracaktı.

Devlet beşiğimiz, yüzyıllardan beri, kendi kaderi içinde yaşamış ve ihmalden kahrolmuşluğunu, yukarıya bir parçasını aldığı ünlü türküsünde dile getirmiş gibidir:

*Giden gelmiyor
Acep ne iştir?*

sorusunda bir evin, bir köyün, bir kasabanın değil; bütün bir ülkenin ıstırabı, gurbetliği yaşamıyor mu?.. Evet, Anadolu'nun kaderi gurbet yıkılası kahrolası gurbet, bu beş kelimenin içindedir. Anadolu'nun bu sesinde tüylerimiz diken diken oluyor ve gözlerimiz buğulanıyor!

Tuna kıyılarından Yemen Çöllerine, Hicaz Çöllerine dalga dalga yayılan ses; dağı taşı eriten ses:

*Havada bulut yok, bu ne dumandır?
Mahlede ölüm yok, bu ne figandır?*

Çoluk - çocuk, yaşlı - genç, kadın - erkek, bu iniltinin içinde "varım" diyor.

Bir vatan ki, kanlarla yağrılmış, alın-

terleriyle yeşermiştir. Ama sefer, gurbet, kadere boyun eğiş: işte Anadolu'nun yürek burkan sesi bu.

*Atımın boynunu kara
Binem gidem sefere
Ya gelem, ya gelmeyem
Ağlasın bahtı kara.*

Muş ovasının sesi, bir koldan, Eğin türkülerıyla İstanbul'a gelebilmiştir.

Aşık Kerem başta olmak üzere, ünlü aşk hikâyelerimiz ve masallarımız; devlet beşiğimizin iç dünyasını bize söylerler. Devlet Konservatuarı Arşivi'ndeki "Muş ovası" türküsü; rahmetli Muzaffer Sarısozen tarafından notaya alınmıştır:

*Açıldı lâleler güller
Güzel gider Muş ovası
Güzeller kol kola vermiş
Akp gider Muş ovası*

*Yaz gelince çayır çimen
Güz gelince çöker duman
Aşıkları eder figan
Yanar gider Muş ovası*

*Karasu akar boyunca
Murat suyu gider ince
Dolaşır gider boyunca
Şen olası Muş ovası.*

Yine Ankara Konservatuarı Arşivi'ne alınmış, bir başka türkü:

*Yüce dağlar başında ceylan balalar
Ceylanın balasın ohcu yaralar
Niye men ölmüşem (ki) seni alalar
Ağaç olaydım
Yolda duraydım
Sen geçen yollara
Kölge salaydım*

*Yeri yeri men de gelem dalıncah
Desmal ile apar seni yanıncah*

Bölgenin sevilen bir türküsü, bu gün radyolar sayesinde bütün yurtda sevilen türküler arasındadır:

*Sabahın yemişi bir tane vişne
Giderim gelirim ardıma düşme (Ay Osman)*

*Yörüha yörüha küsmüşem senden
Ayrılık badesin içmişem elden (Ay Osman)*

*Sabahın yemişi bir tane elma
İlahi canım al yârimi alma (Ay Osman)*

*Sabahın yemişi bir tane kişniş
Uyandım yanımdan nazlı yâr uçmuş
(Ay Osman)*

Muş ovasının, Malazgirt yaylâsının sesi, kader şehri, tarih şehri, yiğitler, dadaşlar şehri Erzurum'da yankılanır: yol bulur gibidir. "Su gelir ark uyanır" şaheser mısrası ile başlayan, rahmetli Faruk Kalleli'den dinlediğimiz ünlü türkü, folklor mahsullerimiz içinde bir incidir:

*Su gelir ark uyanır
Dağlar yeşile boyanır
Sen orada ben burda
Buna can mı dayanır
Su gelir güldür güldür
Mahraman dolu güldür
Havada uçan kuşlar
Ahvalim yâre bildir
Su gelir taşta değer
Kırpıklar kaşa değer
Yârden bir name gelmiş
Aziz bir başa değer.*

Doğrusu, bu türkü, bir kıt'aya daha layıktır; biz de deriz ki:

**SU GELİR ARK UYANIR
GAFLETİ TERK UYANIR
MALAZGİRT OVASINDA
ALPASLAN - TÜRK UYANIR!**

Anadolu'muzun değirmenleri, yaşayışımızın bir başka parçasıdır. Değirmen, buğdayın öğütülmesi, değirmencinin ağaran saç - sakalı, un çuvalı, değirmen yolları, arktan obana inen su, değirmenin çarkı ayrı bir âlemdir.

Değirmenin boşa döndüğünü söyleyen Muş'lu "suyun şarhoş dolandığı" nı da söyler bir türküde:

*Değirmenin bendine
Taş dönmüyor, dönmüyor
Döner kendi kendine
(Benim) Yârim ata binmiyor*

*Değirmen boş dolanır
Suyu serhoş dolanır!
Yâri güzel olanın
Başı bir hoş dolanır.*

Kaderin her cilvesi, türkülerimizi yarkarken, manileri söylerken, bir yerini bulur, oturur, mutlaka kendini belli eder. Memleketi yüzyıllarca kıvrım kıvrım kıvrandıran sıtma belâsı şu türküde lök gibi oturmuştur. Aslında sevgili karşısında yürek çarpıntısını (helecanı) söyler sanırsınız:

Nasreddin Hoca Şenlikleri Anılarım

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Dernek nasıl kuruldu?

Konya Ticaret Lisesi Edebiyat Öğretmenliğine 1957 yılında atanmışım. Orada sanatçı arkadaşlar vardı. Şimdi adlarını hatırlayabildiğim şunlardır: Şair Feyzi Halıcı, Şair Mustafa Erdoğan, Şair Oğuz Tanser, Hikâyecî Celâlettin Kışmır, Yazar, Müzeci ve Tarihçi Mehmet Önder, Şeker Fabrikası Müdürü Osman Bozok (Almancadan çeviriler yapardı), Gazeteci ve Şair Rıdvan Bülbül, Ressam Hüseyin Hazan ve daha şimdi iyi hatırlayamadığım sanatçı arkadaşlar....

Güz sonuna doğru Konya Gazeteciler Derneği ilçelere sanat gezileri düzenledi. Yirmi otuz kişilik kabileler halinde cu-

martesi günleri bir otobüsle gider, o gece kalabalık halk kitlesi önünde büyük bir salonda yerli sanatçıların da katılmasıyla iyi bir gece yaşanır.

Günlerden bir gün yolumuz Akşehir'e düştü. Sanırım bu gezi ya ilk ya da ikinci idi. Büyük salon ağzına kadar dolu idi. Arkadaşlar konuştular, şiirler okudular. Sonunda bana ısrar ettiler, ille sen de bir şeyler konuş, oku, dediler. O anda aklıma güzel bir fikir geldi. Mikrofonun başına geldim. Ve şöyle bir konuşma yaptım: "Sayın Akşehirliler, dünyanın en meşhur kişisi sizin kasabanızda yatıyor: Nasreddin Hoca." Daha sonra Hoca'nın değerini, dünya ölçüsündeki ününü, Türkün mizah dehâ-

*Çaya indim çağlarım
Gülü deste bağlarım
Yârım ısıtma tutmuş
Ben ısıtma bağlarım!*

Bütün türkülerimizde tabiat tek mil unsurları ile motif motif yer almıştır:

*Dağlar
Siz ne dağlarsınız
Kardan kemer bağlarsınız!
Gül sizde, lâle sizde*

Derdiniz nedir ağlarsınız?

İnsanımız derdinde, tükenmez yalnızlığında tek başına değildir:

*Kaleli
Kan tereği
Sen dertli, ben yareli.
Gitsek tabib yanına
Tabib bizden yareli!*

Doktorun, beden ıstıraplarını dindirecek doktorun da "gönül yarası" ile kıvrınır olduğunu söyleyerek dertmeni anlatmış, teselli bulmuş olur.

Anadolu insanın ıstırabında ayrılık yoktur. Müsterek kaderin cilvesi şive farkına rağmen değişmez. Ninnaların birinde öğüt de vardır:

*Güle damlar
Gül suyu güle damlar
Kendi gül, hanesi gül
Oturan gül adamlar
Bülbülün gözü şaşlı
Her seher güle damlar.*

*Kuleden
Sesler gelir kuleden
Kaşın gözün değil mi
Beni sana kul eden?..*

*Alda bir
Yüzden öpüş al da bir
Menim yârim giyende
Yeşil de bir al da bir.*

Şamanizmin devamı olan millî oyunlarımız; Bar, Halay, Sin - Sin, Horon, Zeybek, Bengî: yer tanrısına, gök tanrısına... ibadetin ta kendisidir. Doğu bölgemiz bu millî havanın içinde yaşar. Türkülerimiz oyun havasına bürünmüş olarak ayrı mâna ve ruh kazanırlar:

*Bu dağda Maral gezer
Zülfünü tarar gezer
Dağ bizim, Maral bizim
Avcu burda ne gezer!*

Yazımız, bir parçası ile başladığımız ünlü türküzü ile bitirelim:

*Kışlanın önünde redif sesi var
Açın çantasını bakın nesi var
Bir çift kondurayla bir de fesi var
Burası Muştur, havası hoştur
Giden gelmiyor, acep ne iştir
Kışlanın önünde bir sürü kazlar
İçerim yanıyor dış yanım sızlar
Yemene gidene ağlıyor kızlar
Burası Muştur, havası hoştur
Giden gelmiyor, acep ne iştir?*

sının sembolü olduğunu ve benzeri şeyler söyledim.

Konuşmamın sonunda şöyle bir teklifte bulundum "Şimdi size önemli bir görev düşüyor, Hoca adına bir dernek kurmak! Her yıl onu anmak ve hakkında eserler yayınlamak, araştırmalar yapmak, mezarını onarmak, bahçesini güzelleştirmek v.b."

Kısa bir süre sonra Akşehirlî aydınlar davranmışlar ve Nasreddin Hoca Derneğini kurmuşlar. Ve ilk şenliğe beni de çağırdılar. Bu arada kendileriyle birkaç kere mektuplaştık. Dostum Ressam Hüseyin Hazan'ı teşvik ederek Hoca fıkralarını canlandıran tablolar yaptırdım. Başka resimlerini katarak 20 - 30 parça ile bir resim sergisi açıldı. İşte böylece on yıldan beri her yıl yurt ve dünya çapında bir şenlik oldu. Dünya çapında dedim. Bu söz rastgele değildir. Bir keresinde çeşitli ülkelerden beş altı bilim adamı çağırıldı. Güzel tebliğler verdiler. Şurasını da hiç çekinmeden söyleyebilirim ki, Akşehir'deki bu şenlikler gibisi yurdun hiçbir yerinde olmuyor. En az beş gün şehir bir sanat, spor ve eğlence havasına giriyor. Birkaç tiyatro çağırılıyor, yurdun dört bucağından halk oyunları konferanslar veriyor, açık oturumlar düzenleniyor, sergiler açılıyor, çeşitli spor gösterileri düzenleniyor, Hıdırlık'ta halka toplu konserler veriliyor. Şehir baştan başa bir bayram havasına bürünüyor.

Bu Hoca'nın adına yakışan şenlikten dolayı gerek dernek yöneticilerini, gerek konuksever Akşehir halkını tebrik etmek gerekir.

Daha neler yapılmalı?

Dernek kurulup her yıl şenlikler yapıldıkça Hoca'ya karşı bilim adamlarında büyük bir ilgi uyandı. Araştırmalar, incelemeler yapılmaya başlandı, kitaplar, makaleler çıktı.

Her yıl, birkaçı dışında, şenliklere katıldım. Konferanslar verdim, açık oturumlara katıldım. Bu konuşmalarım da şenliklerin daha güzel olması için gerekli gördüğüm düşüncelerimi söyledim. Bu görüşlerim genel bir tasvip gördü. Yöneticiler bunları ele aldılar, kimisini başardılar, kimisini başaramadılar. Ama, bu başarı-

madıklarını ileride başaracaklarına inanıyorum.

Düşüncelerim şunlardı :

1 — Şenlikleri kuru bir eğlenme durumundan çıkaralım. Bir sanat ve bilim havasına da bürüyelim.

2 — Hoca'nın bir heykelini dikelim. Onun şanına lâyık olsun.

3 — Hoca ile ilgili kitap, makale, resim ve benzeri yayınları içine alan bir kitaplık kuralım.

4 — Hoca için hâtıra pulları bastırıl-sın.

5 — Hoca'nın fıkraları ve hayatı için ve tiyatrosu için birer kitap yarışması açıl-sın. Bunları hazırlayacak olanlara ödülleri verilsin ve bu eserler basılsın.

6 — Yerli ve yabancı bilim adamlarıyla her beş yılda bir N. Hoca Kurultayı toplayalım. Buna devlet ve üniversiteler de katılsın.

7 — Ödül kazanan eserler yabancı dillere çevirilsin.

8 — Hoca için yazılacak tiyatro eserlerini yabancı ülkelerde de oynatalım.

9 — En önemli önerim şu olacaktır: Bir Nasreddin Hoca Vakfı meydana getirilim. Dernek her yıl büyük masraflara girmektedir. Oysa binbir zorluklarla elde edilen başarılar paraya dayanmaktadır. Bu gün için zorlukla da olsa elde edilen meblâğ yarın bulunamaz olur. Onun için gerekli giderleri her zaman karşılayacak bir vakıf bulunursa hiçbir güçlük kalmaz.

Bu vakfa Belediye, Özel idare, bankalar. Üniversiteler, şehrin hamiyetli zenginleri, halk ta can ve gönülden katılır, buna inanmak gerektir. İyi bir yönetim bu işi kısa zamanda başarır.

Gelenler, Gelmeyenler

Yöneticiler haklı olarak büyük bir heyecan ve şevkle hazırladıkları şenliklerine yurdun ünlü sanat ve bilim kişilerini çağırırlar, gelmelerini isterler. Aldıkları cevaplara göre de program bastırırlar. Ama, her nedense geleceğini bildirenlerden bir kısmı gelemeyiz. Yani, evdeki pazar çarşısına uymaz. İşin içini bilmeyen meraklılar programdaki adları ararlar, bulamazlar. Şenliğe katılmayan bir kimse uzaktan eline geçen bu programa göre sanır ki, bu sayın kişiler geldiler, konuştular, şenliğe parlaklık verdiler.

Çocukları Emziren Ana-Geyik Efsanesi Üzerine

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Tarih okumağa başlanılan yıllarda, Roma şehrini Romulus ve Romus kardeşlerin kurduğu, Romulus'un ilk Roma kralı olduğu anlatılır. Bu arada, bu iki kardeşin bir dişi kurt tarafından emzirilerek büyüdüğü efsanesi de hikâye edilir. Büyük bir kurdun memelerini emen iki çocuğu temsil eden bir çok heykele Avrupa'nın bir çok ülkesinde, şehrinde rastlanır. Bu efsane böylesine yaygındır da çocukları emziren geyik efsanesi pek bilinmez. Bu efsaneyi ben de bu kez öğrenmiş bulunuyorum.

Kitapları son yıllarda dilimize çevrilen bir Kırgız yazarı var. Cengiz Aytmatof adlı bu yazarın son kez çevrilen *Beyaz Gemi* adını taşıyan uzun hikâyesinde bu efsaneye yer verilmiştir. Bu kitabın 59 ve sonraki sayfalarında (Ekim Yayınevi yayını, Ankara 1970), bu efsane, İşbilir Mümin adlı yaşlı kahraman tarafından torununa anlatılır. Enesay bölgesinde yaşayan Kırgız boyunun kralı Bagatır Külçe ölmüştür. Cenazesi gömülmektedir. Bu sırada, töreye aykırı olmakla birlikte, Kırgız yurdunu kuşatan düşmanlar saldırır ve silâhsız bulunan Kırgızları öldürmeğe başlarlar. Büyük bir kıyımdır bu. "Gelecekte kimse bu suçu bilmesin diye, kimse öç almaya kalkmasın diye, zaman geçmiş izlerini silip süpürsün diye herkesi ayırım gözletmeden öldürüyorlardı". Hiç kimse kaçamamış, hiç kimse kurtulamamıştı kılıç ve kargılardan, bazıları kurtulmak için atıldıkları Yenisey'de boğulmuşlardı. Ancak, sabahleyin, sepet yapmak için ağaç kabuğu toplamağa ormana giden biri kız biri oğlan iki yaramaz çocuk kurtulmuştu. "Kıyımın gürültü ve bağırışlarını duyup döndükleri zaman ne baba, ne ana, ne de kardeşleri sağ değildi artık. Çocuklar soysuz ve budunsuz kalmıştı. Ağlayarak bir yıkıntıdan öbürüne koştular. Ama hiçbir yerde hiçbir can bulamadılar. Bir anda öksüz, bir anda bu koskoca dünyada yapayalnız kalmışlardı. Düşmanlar kanlı saldırıda zorla aldıkları tabun ve sürüleri kendi topraklarına götürüyorlardı. Atların toynaklarından çıkan tozu gördüler ve onun arkasından

koştular. Ve işte çocuklar, korkunç düşmanın ardından böyle ağlayarak ve bağırarak koşuyorlardı" (s. 59-60). Korku içinde koştular, sonra kapaklanıp düştüler ve geceyi birbirlerine sarılıp geçirdiler. Yaban hayvanları onlara dokunmadı, orman canavarları onlara yaklaşmadı. Günle yollara düştüler, açtılar. Üç gün sonra büyük bir çayırdaki bir şölen gördüler. Düşman, başarısını kutluyordu. Kırmızı et kokusu dağları tutmuştu. Aşağı doğru yöneldiler. Aşağıdakiler merakla izlediler gelişlerini. Durumu anlayınca onları Han'a götürmek istediler. O ara bir kadın onlara birer parça et verdi. Han, çadırında yiyip içiyordu. Bunların da öldürülmesini emretti. Han'a götüren kadın onları alıp Yenisey kıyısında sarp ve yüksek bir yere götürdü. Onları aşağı itmeden önce bir dua okudu ve çocukları korumasını Yenisey'den diledi. Tam iteceği sırada bir ses duyuldu. Geri dönüp baktıklarında Boynuzlu Ana - Geyik ile karşılaştılar. Geyik onların diliyle konuşuyordu. Kadından diledi ki çocukları ona bıraksın. Onları besleyip büyüteceğini söyledi Ana-geyik. Çocukları alan Geyik, artık ben sizin ananızım dedi ve onları "ormanla ve karla kaplı dağlar arasında Issık - Kul diye sıcak bir denizi bulunan uzak ülkeye" götürdü. Giderken, Geyik, onları sütüyle besledi, geceleri de sıcak gövdesiyle ısıttı. Issık - Kul çevresinde beslenip büyüdüler ve sonunda da evlendiler. Yedi oğlan yedi kız çocukları oldu; çoğaldılar. Böylece çoğalan Bugu soyu Boynuzlu Ana - Geyiği kutsal saydılar.

Bu efsane ile Romulus efsanesi arasında tam bir benzerlik var. Bu vesile ile, besiklerde kullanılan çingirakların kökeni de ortaya çıkıyor: Kız doğururken oğlan da dağlara çıkıp Ana - Geyiği sesler. "O sırada uzaktan kervan çanları gibi binbir çınlama duyuldu. Sesler gitgide yaklaşıyordu. Boynuzlu Ana - geyik geldi. Boynuzuna kancalarından taktığı bir çocuk beşiğini de birlikte getirdi. Beyaz kayın ağacındandı beşik. Parmaklarında gümüş çingiraklar çınliyordu. Bu çingiraklar bugüne değin çınlıyor Issık - Kul beşikle-

Muzaffer Uyguner'e Açık Mektup

Yazan : Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

Türk Folklor Araştırmaları'nın Temmuz 1971 tarihli sayısında çıkan "*Türk Bilmeceleri Üzerine*" adlı yazınızı okudum.

Bay Uyguner, bir konu üzerinde fikir yürütecek insanların o konu içinde bulunmaları bence ilk şarttır. Yazınızda ise, Halk Edebiyatı meselelerine bir hayli uzak ve yabancı olduğunuz anlaşılıyor.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1000 Temel Eser Serisi'nde çıkan "*Türk Bilmeceleri*" adlı kitabım hakkındaki tenkidleriniz: 1 — Sadece 471 bilmece alışım, 2 — Bilmecelerin derlendikleri yerleri ve varyantları zikretmeyişim noktalarında toplanıyor ve bilimsel! eser yerine ortaya bir müvedde koyduğum hükmünde bağlanıyor.

Önce şu gerçeği bilmenizde fayda vardır. Ben, 1000 Temel Serisi'ni millî dil ve

rinde. Analar beşiği salladıkça, çingiraklar çınladıkça sanki Boynuzlu Ana - Geyik uzaktan hızla koşarak geliyor ve boynuzlarında kayın ağacından beşik getiriyor" (s. 69).

Ana - Geyik, bu çocukları, gerektiğinde sırtında taşıyarak getirmiştir. Avcılar, çocukları kaçırıyor diye ona saldırmışlar ise de okların yetiştirememişlerdir ardından. O, hızla koşarak uzaklaşmıştır tehlikeden. Geyik, emzirdiği insan soyundan gelenlerin yavrularını avlamayaacağına inanmıştır. Çocukları alırken, onları Yenisey'e itecek kadın, bunların, sonunda çoğalıp yavrularını öldüreceğini söyleyince kabul etmez bunu Ana - Geyik. Bugular, bu inanca bağlı kalmışlardır. Bir Bugu olan Mümin de bağlıdır buna. Bu inanışa aykırı hareket edildiği için geyiklerin ormanlardan kaçtığına inanır. Bir gün ormanda geyikler görünce sevinir. Artık, herşeyin düzeleceği inancındadır. Ama, bir gün zor balar, o geyiklerden birini ona avlatırlar zorla. Bunun, vaktiyle bir kıtlık döneminde uydurulmuş masal olduğunu söylerler Mümin'e.

Aytmatof'un Boynuzlu Ana - Geyik efsanesi, bir yandan Roma efsanesine benzerliği ve öte yandan da Anadolu'daki geyik ve beşik geleneklerine kaynaklık etmesi bakımından önemlidir.

tarih şuuru içinde gençlerle halka verilecek bir bilgi ve hususiyle kültür işi olarak anlıyorum. Bu anlayışın adamı olarak milletimizin yetiştirdiği mümtaz şahsiyetlerden kurulu heyetin teklifini şeref telâkki ederek sâhamla ilgili işe giriştim. Bilmeceler üzerinde yerli ve yabancı literatürde maksada elverişli, eksiksiz, tam bilgi verecek etüt yoktu. Az - çok beğendiğim iki yazıyı sıkı bir kontrolden geçirecek kendi emeklerimle birleştirdim. Kitabın araştırma bölümü böylece meydana geldi.

Metin seçme işinde şişirme, şişman kitap düşüncesinden uzak kaldım. Meslek dışı yuddaşların zevki ve faydası için alınacak metinlere numaralar koymak, varyantlar sıralamak, mekân göstermek bana lüzumsuz göründü. Bu sebeple metinleri umumî yazı dilimizle kayd ettim.

Bay Uyguner, Türk Bilmeceleri, kitabımdaki 471 den ibaret değildir. Bir çok folklor, halk edebiyatı dergi ve kitapları ile cönklerde yüzlercesini bulmak kabilidir. Henüz okumadığınızı sandığım "Göl-pazarı Bilmeceleri" adlı araştırmamda 701 bilmece vardır. Ayrıca eski bir öğrencimle Profesör Titz'e'nin Amerika'da yayınlayacakları bilmecelerin büyük bir kısmı benim arşivimden alınmıştır. Dış Türk Boylarının Bilmeceleri de erbâbının malûmudur. Ancak lehçe farklarının getireceği ağırlığı dikkate alarak o mahsülleri şuurlu olarak ihmal ettim.

Bay Uyguner, metin çalışmaları yanında kitabıma, meslekten anlayanların kolayca görebilecekleri yeni bir tasnif getirdim. Tabiat unsurlarından bitkiye, hayvana, insana, eşyaya ve mânevî değerlere doğru bir tekâmülü tâkip ettim. Müsvedde olarak vasıflandırdığımız küçük antoloji yukarıda belirttiğim zihniyet, metot ve emeklerin mahsulüdür.

Bir bakıma kendimi medh eder gibi kabul edilebilecek bu mektubumla nasıl tizlikle çalışıldığını anlatmak istedim.

Nezaket göstererek önsözün bir inceleme olduğunu ifade ettiğinize göre kötülemek için maksath yazı yazan veya rapor tanzim eden bir kimse olmadığınızı inanmak istiyorum. Saygılarımla.

1828 (H.1244) Ahıska Ağıtlarından Biri

Yazan : Dr. KIRZIOĞLU M. Fahrettin

1268 de İhanlılar çağında Kıpçak/Kumanlı Ortodoks Türk Atabekler'in başkendi olarak gelişen Ahıska, sonradan Celâyırlı, Temürlü, Karakoyunlu ve Akkoyunlular'a tâbi Atabekler elinde kalmıştır. Bu güzel şehir, Dede - Korkut Kirabı'nda "Ak-Sıka Kal'ası" biçiminde anılır. 1067 yılında Sultan Alp'arşlan'ın Selçuklu ülkesine kattığı Ahıska bölgesine, 1123 - 1124 yıllarında Kafkaslar kuzeyinden 50 bin âileden çok sayıda gelen sarısaçlı, gök-gözlü, uzunca boylu insan güzeli Kıpçak/Kuman Türkleri yerleştiğinden, bugün de buralardaki yerli Türkler, Kıpçak (Çağatay) lehçesi ile konuşurlar. Osmanlılar'ın 9 Ağustos 1578 Çıldır Meydan Savaşı'nı kazanarak Safili - İranlıları yenmesiyle, 1555 Amasya Barışı ile İran'ın himaye ve nüfuzu altında bulunan Atabekler'in son merkezi Altunkal'a (Koblyan merkezi Adıyon) ile Ahıska da, Osmanlılar eline geçti ve Çıldır Eyaleti'nin merkezi oldu.

1578 Osmanlı Fethi'nden önceleri de Ahıska ve çevresindeki Ortodoks - Hıristiyan yerli halkın anadilinin türkçe olduğu, 1595 te tutulan ve bugün biri Ankara'da Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü "Kuyûd-i Kadîme Arşivi"nde 130 Sayıda, biri de, Tiflis Müzesi'nde 478 Sayıda bulunan "Defteri Mufassalı Vilâyeti Ahıska" daki köylü mükellef isimlerinden apaçık anlaşılmaktadır (1). 1595 Ahıska ve Sancaklarındaki Hıristiyan köylülerin çok tekrarlanan adları arasında: Amıran, Arız, Bayındır, Beyrek, Becan, Bogaç, Kandıralı, Korkut, Kozan, Mamuk, Sal(ur)-Kazan gibi Dede-Korkut Kitabı içindeki Oğuznâmelerde geçen erlerin adaşlarından başka: Ağ-Boğa, Aslan, Aybek, Balaban, Barınbek, Bayam, Berke, Budak, Cılasun, Çabuk, Demür, Duru, Doğtamış, Edüğe, El-Ala, El-Aldı, El-Almaz, Güven, Gündüz, Güvendik, Iğdır, Kaga, Kara, Karagöz, Kara-Oğlan, Kara-Yiğit, Kayıtma, Korçu, Köngül, Kulu-Can, Kuman, Laçın, Mangu-Berdi, Sarman, Saru, Saruhan, Torumta, Torun, Turalı, Uğurlu, Umüt, Ürkmez, Yalğuz, Yaman, Yaraşır, Yasa gibi oğul ve baba adları pek çoktur.

250 yıl Osmanlı idaresinde ve Anadolu-Türk Birliğinde kalan Ahıska'dan birçok bilgin, şâir ve âşıklar yetişmiştir. 1828 de 50 bin nüfuslu ve refah içerisinde mutlu yaşamakta olan Çıldır Eyaletimizin merkezi Ahıska'yı, Ordu ve Donanmamız olmadığı bir sırada zâlim Moskof Başkumandanı General Paskeviç 21 Ağustos 1828 de zaptetmek için hücumu geçmişti. Gecedен öğleye kadar Ahıska önünde geçen bu kanlı savaşa, şehrin yiğit Türk ahalisi de katılmış ve Rusları bozmuş idi. Fakat, topçu ve süvarisi mükemmel olan düşman, 27 Ağustos 1828 de Ahıska'yı ağırtoplarla döğerken, bir yandan da yangın paçavraları ile şehre ateş vererek, dört koldan saldırdı. Bu sırada şehir çayır çayır yanarken, Rus askerî kaynaklarının itiraf ettiği gibi, "Türk kadınları, ellerinde kılıç bulunduğu halde Rus efradı üzerine arslanlar gibi hücum ve savlet ederek, muharebede sebat ediyorlar"; çaresiz kalan silâhsız kız ve gelinler de, Moskofların eline düşmemek ve şerefli namuslarını kurtarmak için, "kendilerini diri diri yangın alevleri içine atıyorlar"dı.

Ertesi, 16 Safer 1244/28 Ağustos 1828 günü kuşluk vakti, koca Ahıska, kızgın küllerle kaplı ve üzerinde dumanlar tüten bir harabeye dönerek, İslâm dini ve Türk-lük uğruna şerefiyle toptan şehid olarak, Moskofların eline düşmüştü. Aradan 140 yıl geçtiği halde, Ahıska bir daha 50 bin nüfusunu bulamamış, 10 bin kişilik küçük bir kasaba olarak kalmış, 1853 - 1854 Savaşında, 1918 ve 1921 de Anayurt Türkiye'ye katılma davranışlarında bulunarak da, kanının ve dininin emrine uymuştur. Ne yazık ki, "Millî - Misâk"ımıza dahil Batum Sancağı'ndan daha çok ve köklü bir Türklük ocağı olan Ahıska da, 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması ile Sovyetlere bırakılıp, Gürcistan'a bağlanmış ve 1944 re burada 60 kadar sınırdaki köyün Türk halkı, Ural ve Türkistan bölgelerine toptan sürgün edilerek, yerlerine Gürcüler doldurulmuştur. "Sosyalist" olduğunu ve nasyonalizmi yerdığını söyleyen Moskofların bu tutumu, Kırım ve Çeçenler bölgesi için de görülmemiş miydi?

1936 - 1937 yılında onbir aylık Tahsil Müfettişliğimizde Posof ilçemizde bulunurken, buranın uyanık ve okumuşu çok köylerindeki cönklerden derlenen "Ahıska Ağıtları" nı zaman zaman neşretmiştik (2). 1967 yazında, Karsın Bülbül Mahallesi'nde Ahıska'nın batısındaki Koblyan/Adıyon Bucağının Pulada köyü halkından Kuşuoğulları'ndan 1884 doğumlu İmam Maksut Kuş Hoca'da gördüğümüz, 1932 gününde Posof sınırından kaçıp bize sığınırken getirdiği kitapları arasındaki bir cönk, çok değerlidir. R. 1319 (1903) ve M. 1913 yılları arasında bozuk imlâ ile yazılan bu cönkte, daha eski cönklerden geçirilmiş destanlar, ağıtlar ve Yunus Emre'ye kadarki eski - yeni şâirlerin deyişleri bulunmaktadır. 122 yaprak olan ve "Koblyan - Cöngü" adını vereceğimiz bu yazmada: Derviş - Yunus (Emre), Karacaoğlan, Âşık - Garib, Hasta - Hasan, İdrakî, Muhibbî, Visâlî, Hatîl, Ervâhî, Sevilî, Necib, Esad, Molla - Yusuf, Mirze, İbrahim, Kamer - Hatun, Behdî, Molla - Haydar, Sümmânî, Derviş - Dede, Şâkir - Hoca, Mahsûnî, Reyhânî, Muhlis - Yusuf, Ahıska Garib adlı 25 şâirin mahlaslı deyişleri ve daha başkaca mahlassız deyişler, ilâhiler vardır. Acara ile Ahıska arasında, Anadolunun Kutayıs sınırındaki bir bucağı olan Koblyan'da yerli Türklerin dini ve millî duygularını okşayan bu cönkteki deyişlerin, ayrı bir değeri vardır. 1828 de Ruslar eline geçen Ahıska'nın, Anayurt ile manevî bağlarının belgelerini, bu cönkte bulmaktayız. İmlâsı da, Kıpçak/Kuman lehçemizden gelen Ahıska - Ağzı ile: "ban (ben), san (sen), nanni (ninni), küsém (küseyim), yanuma (yanıma), yamandır (yamandır), asan (esen/sağ), dedey (dede), babay (baba), İsây (Hz. İsa), üstüven (senin - üstüne), başanğ (senin - başına), arnuna (alnına), sözlerindeki gibi.

Bizim Posof'tan derlediğimiz Ahıska üzerine 9 parça deyişten, "Ahıska Ağlatması" denilen ağıtın ancak dörtbuçuk kıt'ası biliniyordu. Maksut Kuş Hoca'daki Koblyan - Cöngü'nde (yaprak 116 - 118) 17 kıt'a biçiminde yazılı ise de, bunun 13, 14, 15. sıradaki kıt'aları, başka bir "Ahıska Ağıtı"na aittir. Biz, Posof ilçe merkezi Duğur'un Rabat Mahallesinden olduğu için "Rabatlı Hakkı Efendî" diye tanıyan şâir Hakikî'nin, Ahıskalı olan kendi

anasından 1905 yıllarında yazdığı ve bu cönkte bulunmayan 5, 6, 7. kıt'aları da ekliyerek, bu güzel ve yürekler yakan ağıtı, naklediyoruz:

1244 AHISKA AĞLATMASI/AĞITI

1. Yitürdüm sermâye, unuttum kârı,
Bulamadım bir zamânın Ahıska.
Hemen peydah etdin âh - ile zârı,
Nerde kaldı toz - dumanın Ahıska.
2. Hanı tahti-revân, hanı befa (vefa) lar,
Hanı talabulus saran kafalar,
Ezelden sürdüğün zevk u safâlar,
Nerde kaldı mühribanın Ahıska.
3. Başanğ bağlanurlar engine - şalı,
Odaları elvan horasan - halı,
Ezel giyer idin yaşılı - alı,
Şimdi pek karalmış donun Ahıska.
4. Cihan içre bir gulgule olanda,
Herkes kendi tedarikün görende,
Yedi Düvel bir araaya gelende,
Onda (orda) söylenürdü ünün Ahıska.
5. Ustaların kama, kılıç yapardı,
Müşteriler ellerinden kapardı,
Cuma günü bir velvelen kopardı (3),
Unuttun mu o tufanın Ahıska.
6. Adlım idi Ahıska'nın koçağı,
Müzeyyen çarşılar, ayvan - konağı,
Yaktı Moskof, bastı saldat, kazagı,
Taladı malların, hanın Ahıska.
7. Ahıska'ya geldi üç tane Paşa,
Paşalar gitmedi, ettiler hâşa,
Oğul-şak töküldü dağ ile taşu,
Bilir misin o tufanın Ahıska.
8. Gözel sözlerine hilâf katışmaz,
Vakit gelmeyincez horuz ötüşmez,
Kullar azmayınca, kada yetişmez,
Meger tükenmişdi günün Ahıska.
9. Söyleseydim bu kavganın naklini,
San (sen) ederdin o kimsenin dahlîni,
Begânmazdım bir kimsenin aklını,
Şimdi oldun deli-hatun Ahıska.
10. O nasıl kahveydi yakdı damağın,
Gine var mı bir yerinde yamağın,
Ne kahrile yedin felek çomağın,
Bir oldu uzunun, enin Ahıska.
11. Gam içinde kaldın, daha gülmedin,
Ne hayıf ki kendi kadrin bülmedin,
Niçe oklar gördün, yara almadın,
Şimdi akıtdılar kanın Ahıska.

12. *Hangi düşman girdi sanm (senin) kasduvanğ,*
Na (ne) hısmile ateş yakdı üstüvenğ,
Firengin zahmeti girdi postuvanğ,
Na (ne) pek dağılmışdır tenin Ahıska.

13. *Ahmediye - Minaresi söküldü,*
Arabayan Uruset'e çekildi (4),
Hangi Şâh vaktında binan töküldü,
Acap kaçmadır sinin Ahıska.

14. *Bozuldu Minare, kaldı fevkana,*
Niçe pencereler bakar her yana,
Ezel hizmet eder idin Kur'an'a,
Şimdi çevürdüler dinin Ahıska.

15. *Minare yerine ze(n)kler asıldı,*
Mescid, mihrâbına ayak basıldı,
Toprağmdan bin-bereket kesildi,
Kurudu sünbülün, denin Ahıska.

16. *Ahıska'nın öni bir ulu yazı,*
Perişan dağıldı gelini, kıızı,
Arni (almı)na yazılmış bu karayazı,
Gel na esir oldu güzel Ahıska.

17. *Kâfir ikindide kurdu savaşı,*
Mel'un fırsat buldu, verdi ataşı,
Yıkıldı kal'ası, dağıldı taşı,
Gör na yaman oldu günün Ahıska.

18. *Top, kumbara yağar, ses verir dağlar,*
Yatıyor şehidler, döğüşür sağlar,
Şimdi Devlet duyar, oturur ağlar,
Gör na güne kaldı güzel Ahıska (5).

19. *İki sanı (seni) dersen, bir banı (beni) söyle,*
Hep kesme gümanın, çok şükür eyle,
Kesme lisanından Hakkı zikr-eyle,
İslâm'dır kenarın, yanın Ahıska (6).

20. *Bu kadarca öğüdümü alasm,*
Ben GARİB söyledim, eyle bilesin,
Gönül köç-eylemiş, hoşça kalasın,
Çok yedük ni'metin, nânın Ahıska.

Koblyan - Cöngündeki bu ağıtın altında, su hâtıra notu vardır:

"Kâtip ül-muznib *Molla - Tevfik bini Emin - Hoca*, sene 1325 Ramazân-ı Şerifün 28. günü (4 Kasım 1907) zevâlinde itmâm etdim. Allâh okhumasını nasib eyliye, âmin."

SÖZLÜK : *talabulus*, ince ipekli kuşanın, Şam-Trablusunda dokunan soyu, tarabulus; eskiden başa da dolanan alacalı ipek şal. *engine - şalı*, Halep - Antep çevresinde dokunan alacalı ipek şal. *adım*, adlı - sanlı, meşhur, *koçak*, yişit, baha-

dir, *saldat*, Rus nizâmî askeri. (Fransızca "soldat"dan). *kazak*, Rus ordusunda kendi atı ile savaşa giren Ukraynalı Kazaçı. *kada*, belâ, kazâ, âfet. *yamak*, yama. *kasduvanğ*, kasdine, senin aleyhine. *fi-renk*, gövdeyi delik-deşik eden korkunç fi-rengi hastalığı. *zek*, zenk, çan. *güman*, umut.

1828 *Ahıska Felâketi*'ni görerak bu ağıtı söyleyen GARİB adlı veya mahlaslı halk şâiri hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Belki de "Garib", Ruslardan sakınılarak burada takmaad olarak kullanılmıştır.

Koblyan-Cöngü'nde "Destan-i Cümacâmî" başlıklı Ahıska - Ahmediye Câmîinin Ruslarca kilise yapılması felâketine söylenen "Ağlasana güzel câmî" nakaratlı 12 kıt'alı ağıt ile buna karşılık, Ahıska'nın bir gün gelip kurtulacağı umudu ile söylenen "Şâd - olursun güzel câmî" nakaratlı ve altında h. 1319 (1901) yılı yazılı destanı da, ileride aktaracağız.

(1) Bak. Kırzioğlu, "Osmanlı Feth'inden Önceleri Ardahan - Çıldır - Posof Bölgesinin Türklüğü", ÇILDIR.ARDAHAN-HANAK-PO-SOF, 1966 Ankara, s. 34 - 40.

(2) Bak. aynı eser, s. 43 - 45.

(3) Ahıska'da 1751 de tamamlanan İstanbul Selâtin Câmileri biçimindeki Ahmediye Câmîi ile Külliyesi ve Çesmeleri'ne, Erzurumlu divan şâiri Hâzık'ın manzum tarihleri vardır. İşte bu Ahmediye - Külliyesi yanındaki "Cirit - Meydanı"nda Cuma namazlarından sonra her hafta cirit oynanırdı. Ağıt'ta, buna işaret ediliyor.

(4) 1926 da rusçadan dilimize çevrilen "Kafkas Kılavuzu" adlı kitapta da işaret edildiği gibi Ruslar, Ahıska'daki eşsiz bir Osmanlı, şâ. heseri olan Atabekli Hacı - Ahmed Paşa'nın yaptırdığı Ahmediye Câmîini, İstanbuldaki "A-yasofya"ya karşılık kiliseye çevirmişler; çok süslü olan Minaresini de sökerek, Petersburg Müzesine taşımışlardır. Bunun yerine bir Rus-Çankulesi yapılarak, çan asılmış ve Ahmediyye'de Rus - Ortodoks Papashğı yerleşmiştir. Ağıt'ta, bunlara işaret ediliyor.

(5) Buradaki 16, 17, 18. kıt'alar, Ahıska - Cengini anlatan başka bir ağıttan alınarak cöngü geçirilmiştir. Bu Ağıtın birçok kıt'alarını, Eşref Ertekin, Halkevi Dergisi "Çorum" da vaktiyle neşretmişti.

(6) 1829 Edirne Muahedesiyle Ahıska Rus Çarlığına "savaş tazminatı yerine" bırakılma-

Sinop Köylerinde Düğün

Yazan : Cevdet ÖZDOĞRU

Sinop çevresinde evlenme çağı 18 - 20 yaşları arasındadır. Dağ köylerinde bu yaş daha da aşağıya iner.

Kız ve erkek evlenme isteklerini çeşitli şekillerde ailelerine bildirirler. Erkekler babalarının ayakkabılarını ters çevirip veya iki ayakkabıyı birbirine çivileyerek bırakırlar. Bunu gören veya duyan babalar oğullarının isteklerini anırlar. Kızlar ise yemek yemez, su içmez, kimseyle konuşmaz, somurarak otururlar, böylece evlenmek istediklerini ailelerine anlatmış olurlar...

Evlenme çağına gelen erkeklere anneleri kız ararlar. Kız görüp beğenme en çok düğünlerde olur. Kızların kimin nesi, neci ve nasıl oldukları soruşturulur. Eğer beğenilirse kızlar konuşturulur, kendi oğulları hakkında bilgi verilir, övülür, yarı şaka yarı ciddi, niyetleri kıza ve kız annesine sezdirilir. Durum erkeğe de bildirilir.

Kız ve erkek isterlerse gizlice görüşürülür. Birbirini beğenir ve anlaşılırsa, erkeğin babası, kız tarafına etkili olabilecek bir veya iki erkekle birlikte kız istemeye giderler. Hoşbeşten ve hal hatırdan sonra niyetlerini açıklarlar. Kızınız falanı, Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle oğlumuz falana uygun görürseniz hısım - akraba ve dost olmaya geldik, derler.

Kız tarafı da kızlarını vermek isterlerse: Allah yazdıysa, kısmetse ne diyelim, fakat biraz düşünelim, soralım, soruşturalım, derler. Vermek istemezlerse: Bizim daha evlendirecek kızımız yok, oğlunuzun kısmetini Allah başka kapıdan versin derler.

Kızın istenilen yere verileceği anlaşılıncaya, erkek tarafının erkeklerinden birkaç kişi söz kesmeye giderler. Söz kesmeye gi-

felâketine uğrayınca, onbinlerce Türk ailesi köylerden ve kazâlardan göçerek, Kars, Erzurum toprağına ve daha içerilere göçmüştü. Ruslar, Anadolu'dan götürdükleri Ermenileri Ahıska ve Ahılkelek'e yerleştirip, sınırboyunda bir Hıristiyan halktan engel kurmaya çalışmış ve Ahıska'ya Türkler yerleşemez olmuştu. Çevresi ise Türktü. Ona işaret ediliyor.

denler yanlarında yalnızca katlama (Buğday unundan yuğrulan hamur yağ emdirilerek açılır, saçta pişirilir, kalın yufka şeklinde olur,) veya katlama ve şeker götürürler.

Kız tarafının hazırladığı yemekler yenirken erkek tarafından gelenlerden biri: Torbamızda bizim de auzumuz var, diyerek getirdikleri "söz katlaması" nı çıkarıp sofraya koyarlar. Şeker getirmişlerse, yemekten sonra orada bulunanlara ve sonradan gelenlere "Kızımızın şekeri" diyerek sunulur. Daha sonra kız ve erkek tarafı; "Atayolu" (başlık parası) ve neler alınacağı hakkında anlaşılır. Atayolu beş - altı bin liraya dek olabilir. Nişan günü kararlaştırılır.

Nişana erkek tarafının kadın ve erkekleri giderler. Tatlı pekmezden yapılmış helva veya şeker götürürler. Kız evinde kız tarafının yakınları da toplanır. Nişancılar kız evine yaklaşıncaya silâhları patlatırlar.

Yemek yenir, sofraya duası yapılır ve getirilen helva veya şeker sofranın üzerine konur. Herkes yemek yerken kız tarafından biri helva veya şekeri, sezdirmeden saklayabilirse bahşış almadan geri vermez. Sofranın üstüne konan helva sinisine veya şeker torbasına, kızın erkek kardeşi, yoksa yakınlarından biri bıçak dikerek bahşış (Helva parası) ister. Erkek tarafından birisi helva veya şekerin üzerine bir miktar para koyar. Bıçağı diken hiç elini sürmez - başkası da elini süremez - orada bulunanlar: Bıçak kör kesmiyor, diyerek helva parasının azlığını belirtirler. Çeşitli şakalar yapılır. Bıçağı diken kişi helva parasını yeter görünce diktiği bıçakla helvayı veya şeker torbasını keser. Helva veya şekerin yarısı kız evine verilir, yarısı da orada bulunanlara dağıtılır. Getirilen yüzük ve bilezikler kadınlar tarafından kıza takılır. Böylece kız tarafındaki nişan sona erer. Aradan bir müddet geçtikten sonra kız tarafı nişan karşılığını getirerek erkeğe de yüzük takılır.

Bayramda erkek tarafından kız tarafına hediyeler götürülür. Bu hediyeler: Kurban bayramında; süslenmiş bir koç, gi-

yecek eşyaları ve altınlar, şeker bayramında; giyecek eşyaları, bilezikler, şeker v.b. olur. Hediyeleri erkeğin anne ve babası veya damat kız kardeşi ile birlikte götürürler.

Düğün günü kararlaştırılır. "Düğüne okuma", erkek evinden biri veya yakınlarından biri tarafından yapılır. Okurluk olarak şeker, "okurluk" denen küçük küçük ekmekler, Ayancık taraflarında da para: falan gün düğünümüz var, buyrun, diyerek verilir.

Düğünden on beş-yermi gün önce urba (elbise) kesimi için kızın ve erkeğin yakınları kasabaya veya şehre inerler. Evde elle yapılamayan ve gerekli olan elbiseler ve eksikler alınır. Urba kesiminde kızın ve erkeğin yakınlarına da hediyeler alınır.

Düğünler pazar ve perşembe günleri yapılır. En çok harman sonu yani ağustos ve eylülde, mali durumu iyi olanlar da haziranda orak biçmeleri başlamadan veya temmuzda düğün yaparlar.

Düğünler çarşamba veya cumartesi günü akşamı başlar, perşembe ve cuma veya pazar ve pazartesi günleri devam eder. İkişer davul, zurna, kimî yerlerde de köçle yapılır.

Düğünün ilk akşamı erkek tarafından bir erkek torbasında bir ekmekle kız tarafına giderek "kalın görücüleri"ni (esvap görücüleri) davet eder. Davetçinin torbasına kız tarafından da bir ekmek konularak erkek tarafına gelinir. Erkek tarafı kalın görücülerinin bulunduğu yere bir kat yatak koyarlar ve "kalın başlığı" diye bir inek getirirler. İneğin kulağı hafifçe kesilir ve inek geline verilmiş olur. Gelin daha sonra kocasından boşansa dahi başlığı kendisinde kalır. Kalın görücüleri yemek yerlerken sofraya bahşişi isterler ve bir koç verilir.

Esvap görücüleri gittikten sonra, erkek tarafından kız evine helvacılar gider. Nişanda yapılan helva gelenekleri aynen yenilenir. Helvacılar geline ait eşyalar ve kına getirirler. Ertesi gün sabahleyin "gelin alma" saatini kararlaştırırlar.

Erkek ve kadınların düğün ve eğlenceleri ayrıdır. Kadınların düğünü ilk gece kız ve erkek evinde yapılır. Erkek evinde tef çalınır, türküler, oyun havaları çalınır söylenir ve kadınlar - kızlar oynarlar.

Kadınların kız evindeki düğünü ilk gece daha neşeli olur. Tef çalınır, türküler söylenir, kadınlar - kızlar zillerle, kaşıklar-la göbek atıp oynarlar. Gelin ağlatılır.

Gelin Ağlatma Havası

*Büyük evler ıssız kaldı
Su kapları susuz kaldı
Gız anası gızsız kaldı... hey anam
Gız anası gızsız kaldı.
Güveyi aktır naziktir
Parmağı dolu yüzüktür
İncitmeyin gıza yazıktır... hey anam
İncitmeyin gıza yazıktır.
Güveyi bahçede gezer
Sarığma güller dizer
Güveyi gelinden güzel... hey anam
Güveyi gelinden güzel.*

Kız evindeki düğün dağılmadan "dürü" atılır. Bir kişi gelinin başı üzerinde veya elinde bir tef tutar. Düğüne gelenler evinde bulunanların hepsi için para veya çeşitli hediyeleri tefin içine atarlar. Tefi tutan kişi hediyelerin kim tarafından verildiğini söyler ve arkasından "Allah berekât versin" der. Dürü hediyeleri: Çeşitli el işleri, basmalar, mutfak ve yemek takımları, bir yuva için gerekli olan ufak tefek eşyalar olur.

Dürü atması bittikten sonra herkes yavaş yavaş evlerine dağılırken gelinin eline (eskiden ayaklarına da) kına yakılır.

Erkeklerin düğünü yalnızca erkek evinde olur. Düğüne gidenlerden aynı mahalleden olanlar düğün evine yakın bir yerde oturarak posta olurlar ve silâh atarak veya haberci göndererek davulcuları isterler. Davulcular gelir, bir müddet oturdukları (posta oldukları) yerde çaldırdıktan sonra davul çaldıra çaldıra düğün evinin önüne giderler. Bir müddet de orada çaldırırlar. Davulcular çalgıyı bıraktıktan sonra davulu o postada gelenlerin önlerine tutarak: "Köprü yıkılmış, yaptıracağız" diyerek bahşiş toplarlar.

Düğüne gelenlerden aç olanlara düğün sahibi tarafından yemek yedirilir. Sonra içki içmek isteyen içkisini içer bir kenarda, güreş seyretmek isteyen güreş yerine gider. Davulcular da diğer posta olanları getirmeye giderler.

Güreşler gece ve gündüz düğünlerinde olur. Bu düğünlerdeki güreşleri başka bir

yazımda anlattığım için burada değinmeyeceğim.

Çeyiz gelin göçürülürken birlikte götürülür. Gelin ya pazar sabahı veya perşembe sabahı göçürülür. Eskiden pazar ve perşembe günlerinin akşam üstleri göçürülürdü. Gelin sabahtan göçürülünce öğleden sonra akşama değin düğün yapılır.

"Gelin göçürme" köylerde genellikle kağın arabaları ile olur. Gelinin bineceği kağın arabasının üstü kilimle örtülür. Yolu olan köylerde mali durumu uygun olanlar taksi, dolmuş ve otobüslerle gelin göçürürler.

Gelin göçürmeye gelenler kız evinin önüne gelince zurnacılar gelin alma havasını çalarlar.

Gelin Alma Havası

*Mor giyinmiş morlu oğlan anası
Boynu bükük yüzü yıkık kız anası
Bizde gelin almacıya hoşgeldin derler
Yoğurt ile kaymağı kaşıkla yerler.
Düğür ağa düğür ağa oturda ağla
Akkuyruklu düveyi avluya bağla.
Düğür ağa düğür ağa gönün oldu mu?
Bin beş yüzü alınca kesen doldu mu?
Keseği büyük dikmişsin dolduramazsın
Bize kıızı vermeyince kaldıramazsın.
Düğür ağa düğür ağa oturda ağla
Akkuyruklu düveyi avluya bağla
Evimizin önü kocatepen armudu
Kaynanaya kaynataya gömlek var mudu?
Evimizin önü incir bahçesi
Nerde kızımızın çeyiz bohçası
Düğür ağa düğür ağa oturda ağla
Akkuyruklu düveyi avluya bağla
Kızım seni şu girandan aşrabilsem
Annen ile babanı şaşrabilsem
Bize derler x köylü yandan bakarız
Gümüş paranın yerine altın saçarız.
Düğür ağa düğür ağa oturda ağla
Akkuyruklu düveyi avluya bağla
Biz de gelinimizi almaya geldik
Yeniden düğür düğürlük olmaya geldik
Verin gelinimizi biz de gidelim
Güvey ağabeyimize müjde edelim.
Düğür ağa düğür ağa oturda ağla
Akkuyruklu düveyi avluya bağla...*

Kızın erkek kardeşi veya bir yakını evin kapısını kitleyerek kapı parası almayınca gelin almaları içeri sokmaz. Kapı açıldıktan sonra erkek evinden gelen kadınlar gelinin çevresine leblebi şeker ve para

serperler, herkes özellikle çocuklar kapışır.

Gelin baba evinden çıkmadan önce kızın babası, kardeşi ve yakınları tarafından kuşak bağlanır. Bu arada gelin ve annesi gözyaşlarını tutamazlar. Gelin fazla ağlarsa orada bulunanlar: "Kızım ağlayacaksan bırakalım gitme" derler. Başkaları da: "O hem ağlar hem gider" diye takılırlar.

Çeyiz ve eşyalar yük arabalarına yerleştirilir. Gelin de arabasına bindirilir. Gelinin yakınlarından bir veya iki kadın yenge olarak giderler. Gelinin bindiği arabanın okuna oturanlar bahşiş olmayınca kalkmazlar. Gelin arabasının arkasına kız tarafından bir düve veya inik bağlanır. Gelin alayı hareket edince tabancalar patlatılır, türküler söylenir, haykırılır, davul zurna olanca gücüyle çalınır ve ağır ağır erkek evine gidilir. Yolda gelin alayının önünü ipele, avlu tutarak veya herhangi bir engelle kesenlere para, mendil, havlu v.b. verilir.

Gelin erkek evine gelince arabadan inmeden önce içi su dolu bir şişe gelinin eline verilerek -hayırlı, uğurlu, aydınlık olsun diye, arabanın tekerinde kırılır. Dış kapının eşğinde birkaç kurban kesilir. Gelin bu kurbanın üzerinden geçirilerek eve sokulur. Damadın önceki hanımı ölmüşse, yeni gelin, merdiven dayanılarak pencereden içeri damat tarafından alınır.

Gelinin sandıklarını ve yatak balyalarını arabadan eve çıkaranlar eşyaların üstlerine oturarak bahşiş alırlar.

Evin duvarlarına çiviler çakılır, ipler gerilir ve çeyiz asılır. Eşyalar eve yerleştirilir.

Öğleden sonra erkeklerin gündüz düğünü başlar. Gündüz düğünü de gece düğünü gibidir. Yalnız düğüne gelen herkese yemek yedirilir. Yemekler: Hamur (makarna), kuru ve taze fasulye, nohut, patates, patlıcan, et haşlama, keşkek, pilâv, südaşı (sütlâç) olur.

Akşam olunca herkes evlerine dağılır. Damat ve geline gerdeğe girmeden önce sağdıçları tarafından gerekli bilgiler verilir. Gerdeğe girerken damadın sırtına yumruklar indirilir. Damadı yumruklardan kurtarmak için koltuğa verirler. Damat ve gelin içeri girdikten sonra gelin küs durur, konuşmaz. Damat gelini konuş-

Özçaltı Köyünde Nişan Töreni

Yazan : Necip ALTINIŞIK

Özçaltı Ankara'nın Güdül ilçesine bağlı olup Güdül'den 18 km. uzaklıkta bir dağ köyüdür. 1968 sayımına göre nüfusu 150 dir.

Özçaltı'da kızlar 14-18, erkekler ise 15-23 yaşlarında evlendirilir. Evin tek erkek çocuğu bulûğa erdiği an hemen evlendirilir. Sebep, ana ve babanın, sağlığında eve yardımcı bir gelin gelmesini ve torunlarını görmek istemeleridir.

Oğlan evi, soyu temiz bir ailenin kızına dönürcü gönderir. Dönürcü köyde sözü geçen ihtiyar erkeklerden iki veya üç kişidir. Kız evine giden dönürcüler hoş sohbetten sonra Allahın emri, Peygamberin kavli ile filâncının oğluna kızınızı istemeye geldik, der.

Kız evi, kızını vermeye gönüllü olsa dahi müsbet cevap vermez, bir düşünelim de sonra haber verimiz, der. Dönürcüler o akşam geri döner ve durumu oğlan evine iletir. Kız evi gönüllü ise, kız anası, olur, şeklindeki haberi oğlan evine gönderir. O günün akşamı oğlan tarafı köyün imamını ve dönürcüleri kız evine götürür. Kız tarafından gelenler de olur. Köy imamı söz nikâhı yapar. Ve orada bulunanlar kız evinin hazırlanmış olduğu yemeği yer. Bu yemeğe "yumurta yemeği" denir.

turmak için para verir veya bilezik, altın takar. Gelin konuştuktan sonra damat iki rekât namaz kılar ve odada daha önceden hazırlanmış olan yemekleri yerler...

Ertesi gün "semet günü"dür. Damat sabahleyin odadan çıkarken rastladıklarının ellerini öper. Davul ve zurnacılar, evden güvey çıkarma havasını çalarlar, Damat davul ve zurnacıların ellerini öperek onlara birer peşkir, havlu verir.

Semet günü kadınların düğünüdür. Gelin görmeye gelen kadınlar tef çalarlar, söylerler ve oynarlar. Semet günü akşamı düğün sona erer.

Düğün bittikten sonra kızın erkek kar-

deşi veya bir yakını "üçüne" giderek erkek tarafını bir hafta veya on beş gün sonraya "Kişi"ye davet eder.

Yumurta yemeğinden bir hafta sonra nişan merasimi (şerbet işme) günü tesbit edilir. Oğlan evinden ağırlık (yiyecek maddeleri) piring, bulgur, kuru fasulye, bamya, patates, pırasa, erkeç ya da koç, imam eşliğinde bir grup çocuk kafilesiyle götürülür. İkinci günün akşamı Doğa (nişan) yemeği, köy odasında erkekler, kız evinde kadınlar ve çocuklar tarafından yenir. Ayrıca oğlan evine kız evinden yemekler gider. Yemekleri getirenlere damat para verir. Ve Damat arkadaşlarını evine davet ederek yemekler beraberce yenir.

Yemekler yendikten sonra köyün kadınları müsait bir evin avlusunda (bahçesinde) veya mevsim kış ise genişçe çardağı (salonu) olan evde toplanırlar. Gelin kız, ayakta durmak zorundadır. Çünkü önce oğlan anası ve oğlan tarafından olan kadınların getirdikleri giysi, ziynet eşyaları gelin kızın başına, eşyayı getirenlerin isimlerini söyleyerek bir kadın tarafından örtülür. Sırayı diğer kadınların eşyaları takip eder.

Kızın başına örtülen eşyalara "DÜRÜ" denir. Böylece nişan merasimi sona erer. İçinde çoğu zaman bulunduğu bu köyün, düğün adetlerinden olan bu "Nişan merasimi"nin eskiden beri bozulmadan aynı şekilde devam ettiğini söyleyebilirim.

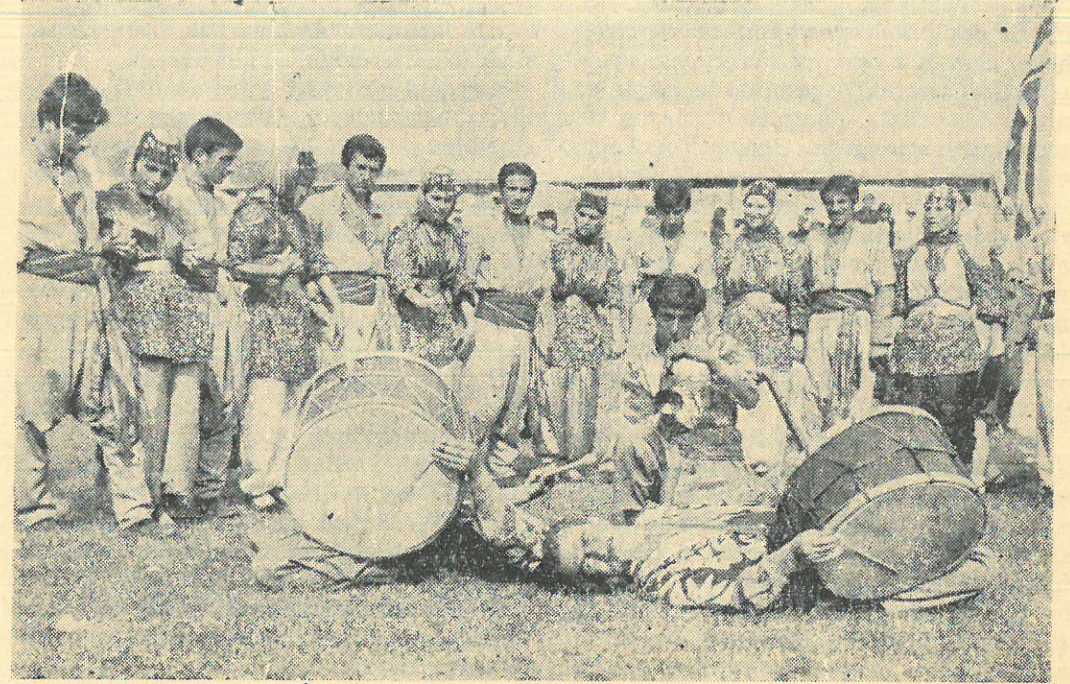
Kişiye gelin, damat, anne-baba ve yakınları gelir. Sofralar kurulur. Yemek yemeğe ilkönce damadın başlaması gerekir. Fakat damat kaşığı eline almaz. Kız babası tarafından damada bir meyva ağacı veya bir hayvan hediye edilir, damat ondan sonra yemek yemeğe başlar. Yemekten sonra çeşitli oyunlar ve eğlenceler yapılır. Herkes evlerine dağılırlar. Damat ile gelin o gece eve konuk olarak kalırlar. Ertesi gün evlerine dönerler.

Böylece yeni bir yuva kurulmuş olur.

İngiltere ve Fransa Halk Oyunları Festivalleri

(LLANGOLLEN ve NICE)

Yazan : İhsan HİNÇER

İstanbul "Yüksek Tahsil Gençliği Türk Folklor Derneği"nin Gaziantep Halk Oyunları Topluluğu Llangollen Yarışmasında.

İngiltere'de Wales (Galler Ülkesi) Bölgesinin Denbighshire ilindeki Llangollen adlı küçük şehri, dünyanın en zengin ve başarılı Müzik ve Halk Oyunları Yarışmasını 25 yıldan beri başarıyla yürütmektedir.

Llangollen her yıl Temmuz ayında bir hafta müddetle 30-35 ulusun zengin müzik ve halk dansları gruplarını yarış için kendisine çeker, 1500 metre yükseklikteki tarihî bir şatonun süslediği yamaçtan alttaki vâdinin çarpıcı manzarası bütün güzelliği ile gözlerin önüne serilir. Salmon (Alabalık) balığı ile dolu nehri, siyah-beyaz tahtalardan yapılmış Plas Newydd Malikânesi, Llangollen Kanalı boyunca atlarla çekilen tekne ile yapılan yolculuk yabancıların hoşuna gider. Wharf'da kiralanan bir deniz motoru ile de rahat bir hafta geçirmek mümkündür.

İşte İstanbul'dan "Yüksek Tahsil Genç-

liği Türk Folklor Derneği" ne mensup Halk Dansları Topluluğu ile bu sene yapılan "25. Llangollen Uluslararası Müzik ve Halk Dansları / 25 th Llangollen International Musical Eisteddfod, 6-11 July "71" Yarışması'na katılmak üzere 30 Haziran 1971 günü gece yarısı otobüsle bu şehire gitmek üzere yola çıktık. Rahat bir yolculuktan sonra Yarışma'dan bir gün evvel Llangollen'a ulaştık.

Grup elemanları bütün törenlere katıldı. Festival alanına bayrağımızla girdiğimiz anda çok büyük ilgi gördük. Bu arada bizi bir bayan koşarak karşıladı. Ağlıyordu. Bayrağımıza sarılarak öptü. Daha sonra bu bayanın BBC İngiliz Radyo ve Televizyonu'nda Türkçe Servisi'nde görev yapan İstanbul Radyosu spikerlerinden Sevinç Fındıkoğlu olduğunu öğrendik. Llangollen'da BBC adına görevli idi.

Grubumuz 7 Temmuz'da yapılan Yarış-

maya Gaziantep Oyunlariyle katıldı. Çok güzel ve üstün bir oyun çıkardı. Yarışmaya katılan 21 ulusa ait topluluk içinde en fazla alkışı topladı. 100 puan üzerinden 100 puan alarak en baş sırayı aldı. Fakat Jüri'de bulunan Fransız Bn. Lucile Armstrong, eki-bimizin çok güzel oynadığını, ancak birbirinden değişik 2 oyun yerine 4 oyun oynadığını ileri sürerek 20 puan birden kırdı, bu suretle birinciliği elimizden kaçırmış olduk. O zaman programı Sevinç Fındıkoğlu ve İngiltere'de tahsilde bulunan ve Llangollen Yarışmasını takibe gelen Türk yüksek tahsil öğrencilerinden Tanel Demiray'ın çevirisi ile tetkik ettik, şartlar arasında, "programa çalgıcılar dahil ancak 20 kişinin çıkabileceği, oyunların aslına uygun ve ait olduğu bölgenin birbirinden çok farklı 2 oyunundan ibaret bulunması" kaydının yer aldığını gördük.

Grubumuz bu sebeple birinciliği kaybetmişti. Lâkin Festival'in en sevilen, en sempatik ve başarılı topluluğu olarak dikkati çekti. Takdir topladı. Bol bol alkışlandı. Kaldığımız ev ve pansiyonlarda Türkiye'miz adına büyük propogandaya vesile oldu. Radyo, televizyon ve gençlik teşekkülleri sinemalarında gösterilmek ve yayınlanmak üzere Grupumuzun filmleri çekildi. Basılı programa göre birinci gelecek ekibe 50, ikinci ekibe 35, üçüncü ekibe de 20 sterlin para armağanı verildi. Türk ekibine ise birinciliği bir teknik anlaşmazlıktan kaybettiği, aslında 100 puan aldığı için üç ekibe verilen armağan tutarı olan 105 sterlin armağan verildi. Bu husus bile grubumuzun başarı derecesini gösterir.

"Y. T. G. TÜRK FOLKLOR DERNEĞİ GRUPU" NİCE FESTİVALİNDE

Grupumuz Llangollen'daki Yarışma'ya katıldıktan sonra, Nice'de 10 Temmuz'da

başlayacak "XXXVI. Nice Uluslararası Festivali"ne yetişmek üzere Londra yolu ile Dover'den Dunkerqu'e; oradan da Belçika ve Almanya'ya geçti. 9 Temmuz'da Bonn'da Üniversite giriş imtihanlarına girecek gençler için bir müddet duruldu, sonra, tekrar yolumuza devam ettik. Tam zamanında Nice'te olduk.

Buradaki gösteriler yarışma değil, festival mahiyetindeydi. Gurubumuz Program gereğince 11, 12, 13, ve 14 Temmuz günlerinde kendisine ayrılan saatlerde programı çıkı. Her defasında değişik oyunlarımızı oynayan grubumuz çok beğenildi. Şehir içinde hemen her gün defile yapıldı. Festivale bizden başka 19 yabancı memleket ile Fransa içinden 6 bölgeye ait grup katıldı.

Bir gün kaldığımız Avenne Malaussena'daki Hotel Monsigny'e geldiğimiz zaman bizi duygulandıran bir kart aldık. Kart üzerinde şu yazılar yer almıştı: "Amiral Molma Paşa ve Hariciyecî Sülâlesinden, Avrupa'da ikamet eden Maurice Romard, Vatandaş temsilcilerine muvaffakiyet ve iyi seyahatler temenni eder. Saygıları ile. "Nice'deki adresi kartta bulunmadığı için kendisini arayıp teşekkür edemedik ve görümedik.

15 Temmuz günü de Nice'in banliyösündeki sayfiye kıyı şehirlerinden Beaulieu-Surmer'de çok büyük ilgi ve takdir uyandıran bir gösteri yaptıktan sonra ertesi gün Türkiye'ye dönmek üzere yola çıktık.

"Y. T. G. Türk Folklor Derneği" Halk Oyunları Grubu'nun disiplini ve büyüklerine saygılı olmaları, birbirlerine sevgi ile bağlanmaları başarılarının esasını, Dernek Başkanı Erol Akın ile Oyun Kolu Başkanı Aydın Esi'nin feragatla çalışmaları da bu başarının temelini teşkil etmektedir. Gezi boyunca buna şahit oldum.

Gelenekler :

Yukarı Kanara Köyünde Nazari Şenlikleri

Yazan : Etem ÜTÜK

Koçaz ilçesi, Kırklareli'nin kuzey batısındadır. Köyleri, Yıldız (Istranca) Dağları'nın üstüne serpilmiştir. Kente uzak, Bulgar sınırına yakın olan bu köylerde halk çoğunlukla alevî olup, tarihsel geleneklerini sürdürmektedir. Bunlardan birisine "Yukarı Kanara" köyünde rastladım. Bu gelenek "Nazari Günü" idi.

Hıdırellez'e bir ay kala, perşembe günleri niyet tutulmağa başlanır. 7. perşembe ise hiçbir iş yapılmaz. Tarlaya, bağa, bahçeye gidilmediği gibi, kadınlar ve gelinler hiçbir iş görmezler. Sıva yapılmaz, çamaşır yıkanmaz, yalnız genç kızlar örgü örüp gergeflerini işlerler.

İlk perşembe günü kızlar ve yeni evli gelinler, akşamdan içine yüzük, küpe, bilezik gibi kendilerine özgü birtakım eşyalarını attıkları bir çömleği, bir gün fidanının altına bırakırlar. Sabahleyin erkenden kalkarlar, bu çömleğin başına toplanarak mâni söylerler. Her mâni söylenişte, bir çocuk, bu eşyalardan birini çıkarır. Kimin yüzüğü, küpesi çıkmışsa niyeti de böylece çıkmış olur. Bu mânilerden birkaç örnek:

İn dereye dereye

Niy(e) ineyim dereye

Babanın parası yok

Seni evlendirmeye.

Köprüden geçerken

Köprü eğledi beni.

Yârimin eski dostu

Düşman belledi beni.

Kanara'nın içinden

Dere geçiyor dere.

Bizim işimiz döndü

Arzı ilen Kamber'e.

Niyet çekme işi bittikten sonra kızlar yine türkülerle, mânilerle çeşitli oyunlar oynarlar.

Bu, Hıdırellez'e bir ay kala yapılan ilk perşembe eğlencesidir. 7. perşembe, son perşembedir. Bu, "Nazari Günü" dür. Son "Nazari Günü" 14 Mayıs 1970 günü yapıldı.

Büyükler önce kurbanlık bir koç satın aldılar. Evlerinden yağlar, tavuklar, ekmekler, börekler, yiyecekler de toplandı. Koç kurban edildi. Yahnisi pişirildi. Er-

keklere ayrı, kadınlara ayrı sofralar kuruldu. Yenildi, dualar edildi. Sonra evlere dağıldı.

Bu, büyüklere özgü bir törendir. Küçüklerin eğlencesi bundan ayrı olmaktadır.

Küçükler sabahın çok erken saatlerinde evlerinden çıkıp köy alanında toplandılar. Sonra kıra gidip kır çiçeklerinden, söğüt dallarından çelenkler yaptılar. Kendilerini bunlarla süsleyip yeniden köye döndüler. Elllerinde çiçek demetleri, boyunlarında çelenkler olduğu halde ev ev dolaşmağa başladılar. Her evin önüne gelindiğinde "Nazari Türküsü" nü söyleyip oynuyorlardı:

Oyna nazari nazari

Şimdi geldi pazari

Pazarının şalvarı

Beş yumurtaya yalvarı.

Ollucak olsun

Bollucak olsun

Kocakırlar yoğursun

Genç karılar doğursun.

Nazariye ne gelir

Bir maşrapa su gelir

Olucak olsun

Bollucak olsun.

Bu türkü söylenip, oyunu oynanınca üzerlerine bakraçlarla, kovalarla sular atıldı. Sonra ekme, yumurta, tavuk, para, börek ve yağlar verildi. Yumurtalar satılıp helvalar alındı. Köyün kuzeyini çevreleyen "Kızandede Bayırı"ndaki büyük meşenin altına gidildi. Burada tavuklar pişirildi, öteki yiyeceklerle birlikte yenildi. Oyunlar oynandı. Akşam üstü, ellerindeki çiçekler, dallar, çubuklar ve çelenklerle köyü ikiye bölen dereye inildi. Birbirlerini ısladılar. Sonra ellerindekileri derenin içine gömdüler. Ayrıldılar. Böylece, çocukların oyun ve eğlenceleriyle "Nazari Şenlikleri" son buldu.

Bu şenlikler, baharın karşılanması, bir çeşit yağmur duası, fazla yağışlardan ve dolulardan korunma için yapılan bir "Tanrı'ya Yakarış" töreni idi.

Nerden geldiğini, niçin yapıldığını sorduğumda fazla bir bilgi alamadım. Yalnız, atalarından kalma bir gelenek imiş.

Yıllık aboneli : 15,
altı aylık aboneli : 7.5
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 3, £ 1.5, DM 10

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HINÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Bayburtlu Celâlî Kars'ta

IV

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

— 21 — (69)

Haber ver sâki Bismillâh bugün dem-hânemiz
vardır

Gelen üftâdeye billâh dolu peymânemiz vardır

Çıkıp kürside ol vâiz bizî zemmetmesin her
gün

Anın mescidi var ise bizim meyhânemiz vardır

Gönülde cûşa gelip Allah Allah dise dergâhta
(70)

Zemin ü âsümânı sarstırır divânımız vardır

Anâsır görmeden evvel hem âdem nutka
gelmezden

Şarâb-ı âb-ı engûru için mestânemiz vardır

Seher (71) bir semâdır almıştık dersi
bûlbûlden

Değilliz bahçe bârsız gül ü reyhanımız vardır

Geceler subha varınca çerâğ-ı şem'in öd'üne
Nevâ'dan dem çekip yâhû deyen pervânemiz
vardır

Mürüvvet ehlimiz çoktur gelen mihman geri
dönmez

Bizim de aşk ocağında döşenmiş hânemiz
vardır

Tarfik-i vehbiden irşâd olanlar kırka yanaştı
(72)

İçinde nazm u eş'âr okuyan üç dânemiz vardır
(73)

CELÂLÎ bir nazar kıl Arş'ı, Kürs'ü, arz u eflâki
Hemîşe seyredüp bir bir gezen irfânımız vardır

— 22 — (74)

Sâki bana doldur şarâbı engür getir
Bir kadeh verip bitirdim mi tekrar getir

Her ne sorsam dur cevap ver semt-i yârdan
Nazm-ı gazel içinde yâd et ezber getir

Gamze-i peykâmı al kanımı dökmeye
kasdeylemiş

Bağla kollarım yâr zülfü ile yüz bir (?) getir

Cânı cânânı için saklarım bahçe bana lâzım
değil

Sevdiğim ile gezerim (75) getir

Ehl-i hizmet kulları kimdir kimler ile eğleşür
İsmi oku birbirine (76) defter getir

Aşk kitâbını CELÂLÎ verme hoyrat eline
Vakt-i seher (77) getir

— 23 —

Dilde hicrânım âh elinden el'amân olmuş
Gönlüm evi yağmaya gitmiş dardağan olmuş

Vakt-i seherde ah çekerim bûlbûl-i şeydâ gibi
Hûblar ülkesine bir hoyrat bahçevan olmuş

Kim giderse gitsin billâh gitmenem (78) ol
cûlara

Servi durağı gül ü dîba hep talan olmuş

Terk-i hâb olup dil ü (79) semti uyan
Eşk-bârım senki sahrâya armağan olmuş

Tabib el vurma bu yaranın Leyli'si gitti
Dahi merhem sürmez sağalmaz pek yaman
olmuş

Ben ol çeşme-i cellât elinden imdâd kime
gidem

İllet-i sevdâdan CELÂLÎ perîşan olmuş

Semailler

— 24 — (81)

CELÂLÎ halk-ı âlem hep eğilmiş (82) sâkın
el katma

Eğer bir ehl-i hizmetsen oturma, durma, hem
yatma

Özün kim (83) pend eder dutmaz danışma,
(84), özgeye satma

Gönül tahtında bir Han var el uzatma, ayak
atma

— 25 — (85)

Gezer erbâb-ı aşk olan özünden gayrı sır
vermez

Kimê kim dilberi gelse gözetmez aybını görmez
Çıkıp senki sitem atmaz gönül bahçesine

O bâğın bûlbûlü yâhû . . . (86) da'vâya durmaz
girmez

ARAŞTIRMALARI

Kişi ehl-i hüner olsa hünerin bir zaman (87)
demez

Her ölür olmaza destin uzatıp el'aman demez
Viran bağında dilbere kemân ebrû keman

Gedây u bâyı hoş görüp bu yahşi bu yaman
demez

Gedây u bâyı hoş görüp bu yahşi bu yaman
demez

Müstezatlara

— 26 — (88)

Hocam beni yaz mektebe ver aşk ile hem-râh
Tâlib-i dergâh

Ben kûşe-i vahdet severim gezdirme seyyâh
Er-rızık-ı alellâh

Ders-i ezeli âşık verir harf-i Bismillâh
Hem Nasrûn Minellâh

Alın dersi ferâizden fikhîdan danışmam (89)
Özgeye okut karışmam

Aşk ile "Enelhak" der kişi her dem haktır
Aşk ki zeval yoktur

Her ne ki sorsalar eşit şu nidâyı nâgâh
Der Allah Allah

Âyine-i devrân bizimle kavgaya durdu
Çok zahmi vurdu

Azdı bu yâre bulunmaz Lokman-ı cerrâh
Gör eyvâh eyvâh

Her nere gitsem giderim mert oğlu merde
Diyesin derde

Ben yemem nâmert kişi çöreğın (90) billâh
Etmem eyvallah

Gevheri sarrafsız yerde açma CELÂLÎ
Puç etme (91) malı

Tasadduk yoktur inanmaz münkir-i billâh
Hem olmaz âgâh

— 27 —

Ey bâd-ı sabâ hâb-i nâzından yâri git uyandır
El bağla divan dur

Sâki demeden sen bâde dolandır
İçtikçe ver usandır

Hâl-i perişânımı sabâ dildârıma söyle
Hünkârıma söyle

Hâk-i pâyinden ricâ eyle kandır
Kasem et inandır

Senden söz sormayınca ol sen cevap etme
Söz söze katma

Terk-i edeb olma sakın el'aman dur
Bir hayli zaman dur

Her ne bâzâr ihsan ederse (?) al getir açma
Gayri karışma

Deme bunun sonu kavga, kandır
Yahşi yamandır

Âşık olanın çeşmi kan ağlar döker yaşlar
Halk anı taşlar

Vasî-i murâd olur âhir ol gümandır
Ehl-i imandır

Sôfi benim arkam dönünce ta'n taşın atma
Hem alıp satma

Gerçi bu CELÂLÎ harâb ehlî şuarâdır
Ammâ dervîşandır

S O N

(69) Bu şiirin bir başka varyantı için bkz.:
Salim Haşlak, Bayburtlu Celâlî, 1963, s. 80 - 81.
Bu kaynakta, bizim yayımladığımız metne göre
iki beyit noksanıdır.

(70) Bu dizede ölçü bozuktur.
(71) Okunamadı.
(72) Yanaştı : yaklaştı.
(73) Bu dizede ölçü bozuktur.
(74) Bu gazelin birçok beyitlerinde ölçü bo-
zuktur.

(75) (76) (77) Okunamadı.
(78) Gitmenem: gitmem.
(79) Okunamadı.
(80) Bu dizede ölçü bozuktur.
(81) Bu semainin sadece son kıtası cönkte
vardır.

(82) Eğirmiş : secdeye varmış.
(83) Kim : ki.
(84) Daşma : konuşma (olumsuz anlamda).
(85) Bu semainin sadece iki kıtası cönkte
vardır.
(86) Okunamadı.

(87) Bir zaman : hiç bir zaman.

(88) Müstezatlara, aruzun belli bir kalıbı ile
yazılır. Halk ozanları arasında müstezat söy-
leyenler çok azdır, Celâlî bunlardan biridir.
Medrese öğrenimi nedeniyle, divan nazım şe-
killerine de ilgi göstermiş, aruzla şiirler yaz-
mıştır. Ancak, bütün halk ozanları gibi Celâ-
lî de aruzlu şiirlerinde kusurludur. Elimizdeki
cönkte bulunan metinler çok değişikliğe uğra-
mış olduğundan, ölçü ve uyak tutarsızlıkları
daha da fazladır. Bu nedenle, Celâlinin yayı-
nladığımız iki müstezadında birçok ölçü ve
uyak bozukluklarıyla karşılaşılıyor.

(89) Danışmam : konuşmam, söylemem.

(90) Çörek : ekmek.

(91) Puç etmek : değersiz kılmak.

Çöpçü Ahmet

Derleyen : Saim SAKAOĞLU

Evvel zaman içinde bir Çöpçü Ahmet varmış. Bu Ahmet evde yatarken birgün annesi demiş ki:

"Oğlum, ne yatıyorsun, böyle düşünme düşünme?"

"Anne, param yok ki gideyim şehire..."

Annesi gider, komşunun birinden 5 kuruş alır o zamanın parasıyla... Getirip oğluna verir, der ki:

"Al evlâdım para, istediğin yere git."

Ahmet parayı alıp yola çıkar. Giderken bir pisiği (kedi) çocukların döğdügünü görür. Ahmet durup bunlarla konuşmağa başlar:

"Çocuklar, 5 kuruşum var, vereyim de bu kediyi bana verin, köyüme götürüyüm."

"Peki."

Ahmet kediyi çocuklardan alıp köyüne döner. Annesi der ki:

"Ne yaptın oğlum?"

"Anne, böyle böyle, bunu döğüyorlardı, aldım geldim."

Ahmet kediyi kaplığa bağlar. Birgün annesi oğluna der ki:

"Oğlum, kalkıp gitsene."

"Anne, param yok, nereye gideyim?"

Annesi tekrar komşulara gider ve 5 kuruş daha bulup getirir:

"Al oğlum."

Ahmet köyden ayrılınca yolda bir yılan rastlar, çocuklar ellerinde sopalar, yılanı döğüyorlar. Ahmet elindeki 5 kuruşu bunlara verir ve yılanı kurtarır. Oradan dönüp köyüne gelir, yılanı ahıra bağlar. Yılan burada bunalır ve der ki:

"Ya beniâdem, beni salver; iste dileğini, babamdan alıp vereyim sana."

"Peki." deyip Ahmet yılanı salar ve arkasından gider. Bunlar yılanlar padişahının yanına varınca bütün yılanlar Ahmet'in üzerine gelir. O zaman kurtardığı yılan der ki:

"Buna dokunmayın, bu beni beniâdemlerin elinden kurtardı."

Yılanla Ahmet Padişahın yanına çıkarlar, yılan Ahmet'e der ki:

"Ben yılanlar padişahının oğluyum, babam sana soracak "Ne vereyim?" Sen hiç bir şey kabul etme. Dersin ki "Ben senden bir şey isterim, senin mühürünü."

Yılanlar padişahının yanına vardıkları zaman yılan babasına der ki:

"Bu beni böyle böyle bir zulumdan kurtardı."

Babası da oğlan'a der ki: "Oğlum, dile dileğini, vereyim müradını."

"Dileğim canının sağlığı."

"Yok, benim canımın sağlığından sana ne fayda var?"

"Öyleyse, bir mühürün var, onu istiyorum."

"Oğlum, çok güç buyurdun ama, bunu sana vereceğim, o ki benim evlâdımı kurtardın."

Ahmet mühür alıp evine gelir. Annesini padişaha dünürcü gönderir. Ama bu mühürü kimseye duyurmuyor. Annesi saraya gidince altına iskemle getirirler oturamaz, dünürcü iskemlesini getirdikleri zaman oturur:

"Ben sizin ifak (ufak) kızınıza dünürcü geldim."

Birinci sefer bunu kovalarlar. Ahmet annesini tekrar gönderir, annesi yine dünürçülük eder. Derler ki:

"Mademki böyle, oğlunuz kızımıza bu kadar müptelâ oldu; buradaki dağı kaldırıp yerine bir bina yaptıracak, bu bina bizim binanın gölgesini bastıracak."

Bunu öğrenen Ahmet sabahleyin mühürü ağzına vurur, karşısına iki arap çıkar: "Ne yapalım, ne yikalım?"

"Ne yapın, ne yıkın. Padişahın binasının önündeki dağı kaldırın. Oraya bir bina yapacaksınız ki padişahın evine hiç güneş vurmuyacak."

"Peki."

Padişah sabahleyin kalkar ki evine hiç güneş vurmuyor. Bakar ki bina dikilmiş: "Vay ulan, kızımızı alacak bu oğlan. Buna bir yokuş daha koşalım."

Ahmet annesini yine dünürcü gönderir Derler ki:

"Senin kapının önünden benim kapımın önüne altın döşencek, altın koçlar döğüşe döğüşe gelecek. 40 al elbise içinde, 40 al kılıçla dünürcü olacak."

Annesi gelip bunları oğluna anlatır, o da kabul eder. Yine sabahleyin kalkarlar

Yoğurt ve Kolera

Yazan : Dr. Hekim Adnan ZENTÜRK

Yapılan araştırmalara göre Türkiye'mizde, millî gelirimizde memleketimizin en önemli tarım ürünlerinden sayılan tütün, pamuk, üzüm ve incirin genel üretim değerindeki durumları 3,1, 5,1 ve 5,3 gibi oranlarda oldukları halde, buna karşı süt bu toplamda 17,4 gibi çok yüksek bir oranda yer tutmaktadır. (1)

Bilindiği gibi, alışkanlıklarımız, sütün doğrudan doğruya tüketimini çok düşük bir düzeye indirmiştir. 4 milyar kilogramı bulan süt ürünümüzün büyük bir çoğunluğunun eskilerin "Sütlü mamüller" dedikleri süt ürünlerine dönüşmesi zorunluğudur.

Süt ürünleri tüketimi konusunda Devlet Plânlama Teşkilâtının yaptığı tahmin hesaplarına göre yoğurt, Türk toplumunun beslenmesinde en önemli yeri almaktadır.

Plânlamanın yaptığı araştırmalar sonucuna göre nüfus başına bir yılda 130 gram pastörize süt, 390 gram kaşar peyniri, 2 kilo beyaz peynir, 3 kilo hayvanî yağ tüketimine karşı, 20 kilo yoğurt tüketilmektedir. (2)

Şu veriler yoğurdun, halk sağlığına ve yurdumuz ekonomisindeki önemini belirtmek bakımından yeterlidir sanırım.

Bu nedenle, ister iyi niyetle fakat bilgisizce, isterse kötü niyetle, yoğurda karşı yürütülen bir polemğin, halk sağlığına ve yurt ekonomisine ne denli korkunç bir zarar vereceği gün gibi meydandadır.

YOĞURDUN TAHİHÇESİ

Prof. Ekrem Rüştü İzmen'in yaptığı çalışmalar sonucu, bu yiyeceğin en az 1.000

ki koçlar döğüşe döğüşe altınların üzerinde gidiyorlar; al elbiseli dünürçüler, al atlılar, kılıçlılar gidiyorlar. Gidip gelini alıp gelirler. Çöpçü Ahmet o vakitte zengin olup kalkar yukarı.

[Anlatan : Müslim Yarar, Bayburt - Ahçık Köyü, 1952, ilkokul mezunu, demirci, 3 yıl evvel aynı köyde ninesi Nezaket Güleç'ten dinlemiş. Ona göre buradaki olaylar İstanbul ta. raflarında cereyan etmiştir. Tesbit tarihi: 5.7.1960 Bu masalın TTV numarası: 58. Aarne - Thompson katalogu numarası: 560].

yıl önce Orta Asya'da Türk ülkelerinde işlendiği anlaşılmıştır. (3)

Balsagumlu Hacı ve Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan "Kutatgu Bilig" ve "Divan-ü Lügat'it Türk" adlı eserlerde yoğurt ve onun kurutulmuş şekli olan "Kurut" kelimesine, bu gün dahi kullandığımız ad ve anlamlarda rastlanmıştır.

Bu duruma göre, yoğurdun ilk önce Orta Asya'da Türklerin medeniyet kurduğu bölgede yapıldığı ve sonra dünyaya yayıldığı söz götürmez bir gerçektir.

Öteden beri, Türkler ve Osmanlı İmparatorluğu memleketleriyle Balkanlarda tüketilen yoğurdu, son senelerde, Avrupa ve Amerika'lılar da yemeğe başlamışlardır. Bu suretle "Türkün kültüre yaptığı en eski hizmetlerden en mühim eser" olan yoğurt insanlığın da sağlığında değerli yerini almıştır.

YOĞURDUN AVRUPA ECZANELERİNDE SATILMASI NEDEN

Kanunî Sultan Süleyman'ın Şarlman'ın elinden aldığı Fransa Kralı Birinci Fransuva hayatının sonlarına doğru ağır bir hastalığa tutulmuştu. Avrupa hekimlerince uygulanan bütün tedavi yolları sonuç vermedi. Bu durum üzerine, 16. yüzyılda her alanda olduğu gibi, hekimlik alanında da dünyaya ışık tutan Türk devletinden bir hekim istedi. Saraydan gönderilen hekim, yanında götürdüğü keçinin sütünü, Fransız ileri gelenlerinin hayretten açılan gözleri önünde, yoğurda işledi. Ve bu yoğurtla bir kür tatbik etti. Bir süre sonra hastanın iyileşmesi üzerine bu yeni tedavi tarzı Fransa tıp âleminde geniş yankılar yaptı ve yoğurt "Mucize ilaç" olarak kabul edilip, Fransız tıp fakültelerinde "İmparator" ilaçların kralı namı altında okutuldu.

YOĞURDUN HASTALIKLARIN TEDAVİSİNDEKİ YERİ

Yoğurdun yukarıda açıklandığı şekilde mübalâğalı olsa da sıkıntılı giderici, hastalıkları iyi edici, daha açıkçası antibiyotik etkisi, yüzyılımızın en büyük bakteriyologlarından ve 1908'de Nobel arma-

ğanı alan Rus bilgini Metchnikoff'un, bu alanda araştırmalar yapmağa başlamasından sonra daha bilimsel, hiç bir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkmıştır.

Paris Pastör Enstitüsünde çalışmalara başlayan "Metchnikoff ve arkadaşlarının" yoğurt üzerinde yaptığı ve 60 yıl süren araştırmalar sonucu özetlenir ise yoğurt insanlarda bağırsak hareketlerini ayarlamakta, böbreklerin görevine yardım etmektedir. Sindirim, böbrek ve deri hastalıklarına şifalı olmaktadır. Bağırsaklardaki kokuşmaya sebep olan mikropları öldürdüğünden, insanın kendi kendini zehirlemesini önlemektedir. Bağırsak kokuşmasını önlediğinden ömür uzunluğu da vermektedir. Bu şekilde yağlıların sağlığını düzenlemektedir.

Metchnikoff ve arkadaşlarının bu görüşleri son yapılan nüfus sayımı ile kuvvetlenmiş, bu sayımın sonucuna göre, Türkiye, Bulgaristan ve Ermenistan gibi Batıya göre daha basit yaşayan ve çevre sağlığı gereğince yiyecek ve içecekleri arasında yoğurt ve yoğurttan yapılmış ayranı geniş ölçüde yer veren bu memleketlerde 100 yaşını geçmiş kimseler oranı binde 15'i bulduğu halde, diğer memleketlerde bu oranın milyonda 9 kişiye ancak ulaştığı anlaşılmıştır.

Daha sonraları Reinhcrot ve Cohendy'nin çalışmaları ile yoğurdun, özellikle Gastro-Enterology'de kendi kendine bağırsak zehirlenmeleri, kronik ishal, dizanteri, gaz yapma, hazımsızlıktan doğan ağız kokusu, kabızlık, mide kaynamaları ve a şırı gebelik sıkıntıları gibi, hastalık ve düzensizliklerde güvenle kullanılabilirliği anlaşılmıştır.

Fykovv Mayer ve Behrendet de, yoğurdun çocuk beslenmesinde önemli bir yeri olduğunu isbatlamışlardır. Çocuklarda büyük ölçüde zayıflığa sebep olan ishal ve dizanterinin tedavisindeki yerini belirtmişlerdir.

YOĞURDUN MİKROP ÖLDÜRÜCÜ NİTELİĞİ

Yoğurdun, son 20 sene içinde, Türk, Amerikan ve Hindli bilginlerin sürekli çalışmaları sonucu, mikrop öldürücü yani antibiyotik niteliği bulunan bir gıda maddesi olduğu hiç bir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde ispatlanmıştır. (4)

Bu çalışmalara göre yoğurda girdiği takdirde, insanlığın başına en büyük belâ olan Kolera Vibrion'u ancak beş dakika yaşayabilmektedir. Tifo, Dizanteri, Şicella, Abortüs, Suptilüs mikropları da aynı şekilde yoğurta çok kısa bir zamanda ölmektedir. Bir kısım bakteriologların mikrop kirlenmesine miyar olarak aldıkları koli basili ancak dört saat yaşayabilmektedir.

Ne tuhaf ki, kontrol laboratuvarlarına sızmış bir iki bakteriolog, bu gerçek ortada iken, kolili yoğurt kabul etmemektedir.

Spekülatif bir değerlendirme mahiyetinde olan, ilmi gerçeklerle hiç bir ilgisi bulunmayan böyle bir davranışı esefle ifade edilim ki, pek iyi niyet ürünü olarak kabullenmek zordur.

En son, Ziraat Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. M. Hilmi Pamiri, bu konuda yaptığı çalışmalar sonucu, yoğurta bulunan bu antibiyotik niteliği olan maddenin, mandranlardan geçemeyecek kadar büyük moleküllü olduğunu ifade etmiştir. (5)

YOĞURT RADYOAKTİF İŞINLARIN ZARARINDAN KORUYOR

Japon bilgini Msukekiro Miguşi, Tokyo'da 1954 yılında yapılan ve binlerce ilim adamının katıldığı atom enerjisi konferansına sunduğu bir raporla "Yoğurdun içinde organizmayı koruyan etkili bir madde bulunduğunu" ifade etmiştir.

Bilgin, bir sene müddetle, esası yoğurt olan gıda ile beslediği canlılarla, maruz bıraktığı radyoaktif ışından, radyoaktivite hastalıklarının arazlarına rastlamamış, buna karşı içinde yoğurt bulunmayan besinler verdiği canlıların bir süre sonra hastalandığını tesbit etmek suretiyle bu sonuca varmıştır. (6)

Yoğurdun bir türü olan ayranın da aynı nitelikleri taşıdığına işaret etmekte hiç sakınca yoktur.

1 — Süt ve mamülleri teknolojisi Prof. E. R. İzmen. Zir. Fak. Yayınları 155

2 — Yoğurt teknolojisi Prof. Zühtü Yöney A. Ü. Zir. Fak. Yayınları 289

3 — Aynı eser

4 — Aynı eser

5 — A. Ü. Ziraat Fakültesi yılığı 1965

6 — Yoğurt teknolojisi. Prof. Zühtü Yöney A. Ü. Zir. Fak. Yayınları 289.

Aynı Folklor Olayları :

Devlet Balesi Cezayir, Tunus ve Mısır'da Gösteri Yaptı

Yazan : Çora HİNÇER

Devlet Balesi Ferit Tüzün'ün, halk kültürü verileriyle süslü "çeşmebaşı" adlı balesini oynarken

Devlet Balesi 50 kişilik kadrosuyla Temmuz başından Ağustos ortalarına kadar devam eden 45 günlük bir geziye çıkmış, sırasıyla Cezayir, Tunus, Mısır'da halk kültürü motifleriyle değerlendirilmiş ve süslenmiş olan Ferit Tüzün'ün Çeşmebaşı Balesi ile ilk defa olarak koregrafik düzende Türk Halk Danslarını stilize edilmiş şekilde sunmuşlardır. Bilindiği gibi Çeşmebaşı Balesi'nde Karagözle Hacivat ve ulusal giyimlerimiz ve oyunlarımız yer almaktadır.

Devlet Balesi'nin programı gittiği her yerde büyük ilgi görmüş, biletleri satışa çıktığı gün bitmiştir. Devlet Balesi'nin bu gezisini Dışişleri Bakanlığı ile Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ortaklaşa hazırlamışlardır.

Cezayir, Tunus ve Mısır'daki programı tamamlayan Devlet Balesi sanatçıları, dönüştürülmüş Manastır'da Uluslararası Folklor Festivali'ne yarışma dışı şeref misafiri topluluk olarak katılmış, burada da büyük takdir ve alkış toplamıştır.

★

YUGOSLAVYA BALKAN FESTİVALİ'NE HALKEVLERİ GENEL MERKEZİ HALK OYUNLARI GRUPLARI KATILDI

Her yıl Temmuz ayının ilk haftasında yapılmakta olan Yugoslavya Ohrid (Ohri) Balkan Folklor Festivali bu yıl 3 - 8 Temmuz 1971 günleri arasında Türkiye, Macaristan, İtalya, Avusturya, Bulgaristan ve Romanya ile Yugoslavya'nın çeşitli bölgelerinden Halk Oyunları Grupları katıldı.

Bu yıl Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla, Halkevleri Genel Merkezi Folk Dans Ekipleri davet edilmiştir. 30 Haziran'da Ankara'dan Lâtif Orhan Kardeşin Başkanlığında Grup, Halk Oyunları ve Musikisi bölümüne ait elemanlardan kurulu olarak Genel Sekreter Yardımcısı Musa Alp ile Merkez Büro Şefi Nezahat Özcan'ın yönetiminde yola çıkmıştır. Halk Dansları ekip-

lerine Nejat Tosun, Halk Musikisi Korosuna da Özcan Tamer başkanlık etmiştir.

6 gün devam eden Festival'in 5 Temmuz günü Türk Günü olarak kutlanmış, o gün bütün ekiplerimiz ve koromuz programda yer almış, bütün seyirciler tarafından alkışlanmıştır.

Üsküp Radyosu Türkçe olarak Topluluğumuz ve Türk Günü hakkında sürekli yayın yapmıştır. Ayrıca Dışişleri Bakanlığımız da bu başarıdan dolayı Halkevleri Genel Merkezi'ne bir tebrik mektubu göndermiştir.

Aynı Festival'e 1969 da Yüksek Tahsil Gençliği Türk Folklor Derneği, 1970 yılında da Robert Kolej Folklor Kulübü takımları katılmış, büyük başarı sağlamışlardır. Ohri Festivali'nin baş özelliği oyunların otantik olmasına özen gösterilmesidir.

★

EGE ÜNİVERSİTESİ FOLKLOR EKİPLERİ FRANSA'DA

Bu yıl Ege Üniversitesi Folk Dans Grubu Fransa'nın çeşitli şehirlerinde gösteriler yapmak üzere çağırılmıştır. Topluluk mensupları Temmuz içinde bir otobüsle Fransa'ya hareket etmişler, çeşitli şehirlerde gösteriler yaptıktan sonra Almanya yolu ile Ağustos başında Yurda dönmüşlerdir.

Ege Bölgesinden geçen yıl da İzmir Turizm ve Folklor Derneği Halk Dansları Grubu Fransa'ya gitmiş, başarılı gösteriler yapmıştı.

★

TÜRK FOLKLOR KURUMUNUN HOLLANDA GEZİSİ

Hemen her yıl yurd dışı gezilerinde Türk Halk Oyunlarını dünyada tanıtan Türk Folklor Kurumu Halk Dansları Topluluğu bu yıl da Hollanda'ya gitmiş, belli başlı şehirlerde özel gösteriler yapmıştır.

T. Folklor Kurumu diğer yandan da yaz ayları boyunca Cağaloğlu'nda bulunan lokalinin bahçesinde Yurdumuza gelen turistler için matine düzenlemiştir. Bu matineler büyük ilgi görmüştür.

★

ROBERT KOLEJ FOLKLOR KULÜBÜ TOPLULUĞU İNGİLTERE'DE

Robert Kolej Folklor Kulübü geçen yıl olduğu gibi 1971 Ağustos'unda da İngiltere'de yapılan iki uluslararası festivale katılmıştır. Bunlardan birisi Scunthorpe, di-

ğeri de Billingham Uluslararası Folklor Festivalidir. İkisi de birer hafta sürmüş, çeşitli uluslar katılmıştır.

Türk Halk Dansları Takımları diğer uluslara göre büyük takdir toplamıştır. Grup elemanları eylül başında Türkiye'ye dönmüştür.

★

BAKIRKÖY HALKEVİ HALK OYUNLARI TOPLULUĞU SON ANDA ROMANYA GEZİSİNİ İPTAL ETTİ

3 - 10 Ağustos tarihleri arasında Romanya'da Rimnicu'nun Vilcea şehrinde yapılacak Festivale davet olunan Bakırköy Halkevi Halk Oyunları Topluluğu bu festivale tam kadro ile katılmaya karar vermiştir. Bütün yol hazırlıkları yapıldıktan ve karışıklıkla tam bir mutabakata varıldıktan sonra Romanya ile Türkiye arasında yapılmış olan Kültür Anlaşması'nın Mart 1971'de sona erdiği ve yenilenmediği öğrenilmiştir.

Bunun üzerine Bakırköy Halkevi Başkanı Orhan Tuğsavul, Rimnicu - Vilcea Festival Komitesi Başkanlığına bir telgraf çekerek Festivale katılamayacaklarını belirtmiş, Grup adına özür dilemiş, bu gezinin gelecek yıllarda gerçekleşmesini temenni etmiştir.

★

Y. T. G. TÜRK FOLKLOR DERNEĞİ DE MACARİSTAN GEZİSİNİ GERİ BIRAKTI

Yine aynı şekilde Macaristan'a davetli bulunan ve festival programında yer alan Y.T.G. Türk Folklor Derneği de 12 Ağustos'ta yola çıkacağı sırada Macaristan'la Kültür anlaşmamızın bulunmaması sebebiyle gezisini geri bırakmış ve durumu Budapeşte Folklor Komitesi'ne özür dilemek suretiyle bildirmiştir.

★

1971 yaz ayları Folk Dansları bakımından çok hareketli ve başarılı gezilere imkân vermiştir. Hemen hepsi (Devlet balesi hariç) birer amatör kuruluş olan ve bu başarılı gezileri düzenleyen dernek yöneticileri ve elemanlarını kutlamayı bir görev sayıyoruz. Kendilerine yeni yılda da büyük ve sürekli başarılar dileriz.

★

AHI EVREN ESNAF BAYRAMI

Ahi Evren Türkiye Esnaf Bayramı 4/5 Eylül 1971'de Kırşehir'de yapıldı. Esnaf ve

Halk Oyunlarımız :

Bingöl'de Kartal Oyunu

Yazan : Mehmet GÖKALP

Davul - zurna eşliğinde Bingöl'de oynanan mahalli oyunların en dikkate şayanı Kartal Oyunu'dur. 1968 yılı eylül ayında "Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Vakfı" adına bir ekip Bingöl'e geldiği zaman Kartal Oyunu'nu Halk Eğitim Merkezinde seyretmiş ve pek hayran kalmıştı.

Kartal Oyunu'nun enteresan tarafı temsil mahiyette oluşudur. Kartalların bir kuzuya saldırılarını ve yapılan mücadele sonunda kuzuyu yemelerini temsil eder.

Davul - zurna, oyunun musiki bölümünü çalarken oyuncular sahnede oynamaktadır; sonra orta yerde bulunan kuzu (bu bir kuzu derisinin içine doldurulmuş samandan yapılmıştır) görününce, içlerinden birisi ona doğru eğilerek yaklaşır. Diğer kartallara

sanatkârların piri sayılan Ahi Evren adına düzenlenen bu törenlerde, çeşitli folklor gösterileri yapıldı.

Ahilikle ilgili açık oturum, kutlama programları içinde yer aldı. Ahi Sofrası kuruldu, "Şed" kuşatma gösterisi yapıldı. Bu vesile ile Kırşehir dolaylarındaki tarihi ve tabii yerler gezilip ziyaret edildi.

Türk esnaf ve sanatkârların piri sayılan Mahmut Nasireddin Ahi Evren, "Ana sermayesi ahlâk olan, akıl ve ilim ışığında yürüyen yararlı çalışmayı ve üreticiliği öngören, yaşa-yaşat felsefesini, koruyucu güçlülüğü ve emeğe göre gelir dağılımını" kabul eden ülkücü Ahiliğin filozofudur.

Ahi Evren, Osmanlı İmparatorluğuna doğuş ve yüzyıllar boyu varoluş gücünü kazandıran, Lonca teşkilâtını yürüten, gedik düzenini uygulatan, sanat ve ticaretin ahlâk üzerine yürümesini sağlayan, sanat ve zenaatta dünya uygarlığına en verimli bir geçiş dönemi kazandıran, Müslüman Türk esnafının önderidir.

Ahi Evren, Horasan illerinden önceleri Konya'ya gelmiş, Şemsi Tebriz'den tasavvufu öğrenmiş, Hazreti Mevlâna ve Hacı Bektaş Veli'nin çağdaşı ve arkadaşı olmuştur. Debbâğlık sanatında usta olmuş, Denizli ve Kayseri'de bulunmuş, 700 yıl önce 1270 lerde Kırşehir'de yerleşmiştir. Tarihi Ahiliği, Kırşehir Medresesi yanında ülkücü Ahiliğe ulaştırmış, Ahi olan Osman

sert ve hain bakışlarla bakar, Kuzuya yaklaşır, kuzuyu kapmak ister. O sırada diğer kartallar da ona doğru öfke ve hışım ile gelirler ve onlar da kuzudan pay ister gibi hareket ve atılımlarda bulunurlar.

Böylece bir kaç dakikalık mücadele sürüp gider. Bütün kartallar kuzunun etrafında döner, onu yemek için çaba gösterirler. Sonunda iri bir kartal kuzuyu ağızla kapar; sahneden çekilirler.

Kartal Oyunu yanında Elkuşta (El çırpma), çok sevilen oyunlardan biridir. Oyuncular mahalli kıyafet giyinmekte, başlarında yünden papak bulunmaktadır. Ayaklarında şalvar vardır.

Düğünlerde üç gün üç gece gençler bu yerli oyunları oynar ve eğlenirler.

Gazi'ye, Edebalı ile birlikte devlet kılıcı kuşatmış, çağın sanat ve ticaret hayatına Ahi bilincini kazandırmıştır.

1310 yılında, 93 yıllık ömrü sona eren Ahi Evren, Anadolu'da sanat ve ticaret ahlâkının temellerini atmış bir Türk'tür.

★

TÜRK SANAT KONGRESİ

Uluslararası Türk Sanat Kongresi, 9 Ekim 1971 günü Fransa'da Aix - En - Provence'de altı gün sürmüş olan çalışmalarına başlamıştır. Kongreyi Kültür Bakanımız Talât Halman, Türk sanatı konusunda verdiği bir söylevde açmıştır.

Halman, dünyanın birçok ülkelerinden gelen kongre üyelerine Türkiye'de yapmakta ve yapılacak olan sanat, arkeoloji, etnoğrafya ve folklor çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. Kültür Bakanı, yakında Türkiye'de "Geleneksel Türk Sanatları Kurumu" kurularak çini, tezhip, süsleme, minyatür, yazı, cilt, halı - kilim, Karagöz gibi dallarda ustalık ve çiraklık yoluyla öğretim ve üretim yapılacağını söylemiştir.

Halman, Türk kültürüne önemli hizmetlerde bulunan yabancı bilgin ve sanatçılara, "T.C. devlet kültür armağanları verileceğini" de açıklamıştır.

Kongrede, 50'ye yakın ünlü sanat tarihçisi, Türk sanatının çeşitli yönleri üzerinde bilgiler sunmuşlardır. Aix - En Provence'de zengin bir Türk sanat sergisi de açılmıştır.

Bize gelen KITAPLAR

● Ispartalı HAKKI (Baskıya hazırlayan ve önsözü yazar Şevket Aziz KANSU): "Köyümden Geliyorum". İlk Öz Türkçecilerden Ispartalı Hakkı'nın 1914 yılında Türk Yurdu dergisinde çıkan 7 yazısı. Kansu'nun önsözü ile. TDK Tanıtma Yayınları, Çeşitli Konular Dizisi : 323 - 12. 19,5 X 13,5 Cm. boyunda, 58 sayfa, 3 lira.

● Ceyhan Atuf KANSU: "Balım Kız, Dalım Oğul". Masal diliyle Öz Türkçe yazılan 26 tane Anadolu'ya ait tanıtım ve anı yazısı. TDK Tanıtma Yayınları, Çeşitli Konular Dizisi : 329 - 13. 19,5 X 13,5 boyunda, 164 sayfa, 8 lira.

● Fazıl Hüsnü DAĞLARCA: "Malazgirt Ululaması (26 Ağustos 1071-1971)". Şiirler. TDK Tanıtma Yayınları, Çeşitli Konular Dizisi : 330 - 14. 19,5 X 13,5 boyunda, 94 sayfa, 5 lira.

● Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU: "Kilit". 900 yıl önce Türklerin Malazgirt yoluyla Anadolu'ya giriş ve Bizans'ın paslı kilidini açması olayının romanı. Türkiye Edebiyat Cemiyeti ile Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti Enstitüsü Yayını. P.K. 2, İstanbul, 19 x 13 boyunda, 284 sayfa, 15 lira.

● Cahit ÖZTELLİ: Yunus Emre - Bütün Şiirleri". Hayatı, Şahsiyeti, Şiirleri, İlahileri, Nefesleri, Sözlük. Bibliyografya. Ciltli, renkli kapaklı. Milliyet Yayınları, Türk Klâsikleri Dizisi : 6. 20 X 14 boyunda, 400 sayfa, 20 lira.

● Orhan TUĞSAVUL: "Çayda Çıra". Folklorik tiyatro oyunu. Bakırköy Halkevi Yayınları, No. 2. 16 X 12 boyunda, 32 sayfa.

● Cahit ÖZTELLİ: "Yunus Emre—Yeni Belgeler, Bilgiler". 6-8 Eylül 1971 günleri İstanbul'da Akbank'ın düzenlediği Uluslararası Seminer'e sunulan genişletilmiş, belgeler eklenmiş, kitap haline getirilmiş bildiri. İsteme adresi: Bahçelievler, 9. Sok. No. 4/5, Ankara, 24 X 17 boyunda, 60 sayfa, parasız.

● Abdülbaki GÖLPINARLI: "Yunus Emre'den Seçmeler". Yunus Emre hakkında önsöz, sözlük ve açıklama bölümü. Akbank tarafından Uluslararası Yunus

Emre Semineri anısı olarak bastırılmıştır. 19 X 14 boyunda, 88 sayfa parasız.

● Akbank: "Biografiler, Mesajlar, Program". Uluslararası Yunus Emre Semineri (İstanbul 6, 7, 8 Eylül 1971)'ne katılacağını önceden bildiren yerli - yabancı 26 bilim adamının biyografileri, mesajları, fotoğrafları ve program. 19 x 14 boyunda 80 + 4 = 84 sayfa, parasız.

● Yunus EMRE - Tahsin SARAÇ: "Yunus Emre — Poemes/Şiirler". Fransızca. Souvenir du Seminaire international en l'honneur de Yunus Emre. İstanbul, 6, 7, 8 Sept. 1971. Services Culturels de Akbank. Bernart Robert'in tanıtma yazısı ile. 13,5 X 19 boyunda, 68 sayfa.

● Akbank T.A. Ortaktığı: "Uluslararası Yunus Emre Semineri: Bildiriler". Seminere katılacağını bildirerek daha önce bildirilerini gönderen bilim ve sanat adamlarının soyadlarına göre alfabetik sıra gözetilerek basılan bildirileri. 24 X 17 boyunda, 310 sayfa, 20 lira.

DAMLIYA
DAMLIYA
GÖL OLUR

TÜRKİYE BANKASI

paramızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 116)

Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 117)

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI
A. Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi :
80.000.000.— Lira

Yurt içinde 162 Şube

★

TASARRUF MEVDUATINDA HARBİYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

GARANTİ BANKASI

(Folklor : 118)

